پرسی کورد لەنێوان تێکۆشان بۆ مانەوە و هێزدا ... سۆران ئازاد

هەتاوەکو ئێستا، کێشەی کوردبوون وابەستەبووە و وابەستەیە بە پرسی خاوەنداریەتی بەسەر خاکدا. ئەو خاوەنداریەتییە لە لایەک بۆ زامنکردنی مانەوەی گوتاری کوردبوون و نەتەوەییە، لە لایەکی ترەوە خۆ چەسپاندنە بە یەکێتیی شوناسی کوردبوون. خاک لە دیدی ئێمەدا شوناسێکی نەگۆڕی هەیە؛ شاخەکان هیی کوردن و هاوڕێی کوردن، دەشت و دۆڵەکان بیرەوەری باو و باپیرانمانن، وەک ئەوەی نەبینین، کە زلهێزترین وڵاتی جیهان (ئەمەریکا) لەسەر خاکی باو و باپیرانی خۆیان نەبوونەتە زلهێز. هەوڵەکان لە چوارچێوەی کوردبوون تاوەکو ئێستا بۆ مانەوە سەرکەوتوو بوون، ئەویش بە تەنیا لە دوای ڕوباری خوێن، ژەهراویبوونی ئاسمان، زیندەبەچاڵکردن، شکۆ شکان و لەناوچوونی شکۆی سەربەستی. ....

[بۆ درێ□ژ□ی بابەت کلیکی ئێر□ بکەن ....]

پرۆبلەماتیکی (من) و (ئەوەی تر)... ململانێ، یان ئاوێزان؟ ... کاروان عومەر کاکەسوور

بۆ تەوەرەی (من و ئەوەی تر)ی (بڕوا عەلائەدین) نووسراوە.
کاروان عومەر کاکەسوور

پرسیاری (من) و (ئەوەی تر)لەسەر پرۆبلەماتیکێکی گەورە دامەزراوە. هەر ئەو پرۆبلەماتیکەیش بەردەوامیی پێ دەدات و ناهێڵێت فۆرمی کۆتایی وەربگرێت. ئایا پ□ ئایا خودی (من) قەبارەیەکی یەکگرتووە؟ نییە لە هەستی دژبەیەک؟ ئایا ئەوانەی لە دەرەوەمدان، هیچ ڕەگێکیان لەناومدا نییە؟ ئایا (من) بە تەواوی دەکەومە دەرەوەی (ئەوانەی تر)ـەوە؟ ئایا (من) منم و (ئەو)یش ئەوە؟

هەر هێندە خۆمان لە بەرانبەر ئەو پێوەندییەدا بینییەوە، کۆمەڵێک پرسیاری لەم شێوەیە ڕووبەڕوومان دەبنەوە. ساوا هەم وەک دۆستی میهرەبان و هەم وەک ناحەزیش دایک دەبینێت.

میهرەبانە، کاتێ توند لە باوەشی دەگرێت و مەمکی دەخاتە دەم، بەڵام ناحەزە، هەر هێندە مەمکی لە دەم دەرهێنا، کە ئەمە مانای وایە لە سەرەتاوە (ئەوەی تر)ی لا دەبێتە پرسیار. منداڵ کاتێ چ بەر گیاندار و چ بێگیان دەکەوێت، تووشی حاڵەتی سەرسووڕمان دێت، بەوەی خاڵی هاوبەش لەنێوان خۆی و ئەواندا دەبینێت، بەڵام کاتێ دەگاتە بەر ئاوێنە، هەم دەترسێت و هەم ئاسوودەیش دەبێت، مادام لە لایەک خودێک دەدۆزێتەوە خۆیەتی، لە لایەکی تر ئەو خودەی لە دەرەوەیە، کە مانای وایە خۆی نییە، وەک بڵێی ئەمە سەرەتای دەرکەوتنی هەستی غوربەتی بێت.بەم شێوەیە خودی مرۆڤ لە منداڵییەوە، هەر لەناو خێزاندا بەر ئەو (ئەوەی تر)ـە دەکەوێت و ئەو هۆشیارییەی لا دروست دەبێت، کە تەنیا نییە، بەڵکوو لەو شوێنەدا لەگەڵ (ئەوەی تر)، چ لە شێوەی تاک و چ لە شێوەی کۆدا، هاوبەشە.

جارێک وەک لایەنی چاکە و جارێک وەک لایەنی شەڕ ئەو (ئەوەی تر)ـە، یان ئەو (ئەوانەی تر)ـە دەبینێت، کە وەک گوترا ئەمە هاوکات دەرکەوتنی یەکەم هەستی غوربەتە. دەگەینە ئەوەی بڵێین هۆشیاری لە ڕێگەی (ئەوەی تر)ـەوە دێتە کایەوە و هەر ئەویشە دەیخاتە ناو ململانێوە.

ساوا کاتێ دایکی مەمکەکەی لێ دەکێشێتەوە، هەر خێرالەپێناوی بەدەستهێنانەوەیدا دەکەوێتە دەربڕینی ناڕەزایی و دەیەوێت بەرگریبکات، ئینجا چ بە گریان بێت و چ بە ڕاوەشاندنی دەست و قاچەکانی، کە ئەمە هەستێکی دووفاقییانەی لا دەهێنێتە دی، بەوەی چۆن لەگەڵ کەسێکدا چووەتە ململانێوە، لە لایەک دۆستە و لە لایەک دوژمن! ئەو هەستە بۆ دەرەوەی سنووری خێزانیش دەگوازرێتەوە، بگرە لەوێدا هەم گەورەتر دەبێت و هەم پێوەندییشی بە (ئەوەی تر)ـەوە دەچێتە دۆخێکی دژوارترەوە.

لە (گێنەسیس)دا نووسراوە خودا لەسەر شێوازی خۆی مرۆڤی ئەفراندووە، کە ئەمە مانای وایە مرۆڤ لە خودادا خودێکی دروست کردووە، هەم خۆیەتی و هەم خۆیشی نییە، بە جۆرێک پرۆسێسی ئەفراندنەکەیشی هەڵگێڕاوەتەوە. لێرەدا نەک ترس و دڵەڕاوکێ، بگرە غوربەتەکەیشی دەچێتە دۆخێکی باڵاترەوە، بەوەی مرۆڤ هەرگیز وێنەیەکی تەواو و ڕاستەقینەی خۆی بۆ نادۆزرێتەوە، تاکوو لەسەر ئەو بنەمایەدا خوداوەندیش وێنە بکێشێت. بەم شێوەیە هەر وێنەیەک

ناڕۆشن و ناتەواوە، کە مرۆڤ کێشاویەتی، مادام خودی خۆی کردووەتە پێوەر، لە کاتێکدا کەمترین شارەزایی و زانیاریی لەبارەی ئەو خودەیەوە هەیە. ئەمە داینەمۆی بەردەوامیی پرسیار و گومانە.

بەوەدا ئەو خودە جێگیر نییە و لە جووڵەی بەردەوامدایە، ئەوا هیچ وێنەیەکی (ئەوەی تر)ی لە لا وەک خۆی نامێنێتەوە، بەڵکوو گۆڕانی بەسەردا دێت، کە ئەمە مانای وایە پێوەندیی (من) بە (ئەوەی ترە)وەلە دۆخێکی چەسپاودا قەتیس نابێت.
فەلسەفەی یۆنانی کەموزۆر خۆی لە قەرەی ئەو پێوەندییە داوە، بۆ نموونە لای (ئەریستۆ)دا بەرچاو دەکەوێت، کە پێی وایە (من) و (ئەو)سەرجەم گەردوون لە شێوەی خودی خۆماندا دەبینین. بە مانایەکی تر (من) پێم وایە هەموو شتێک لەگەڵ خودمدا هاوڕێک و هاوواتایە، بەڵام کاتێ (ئەوەی تر)یش وای دەبینێت، لێرەوە دژایەتی دێتە کایەوە. بەکورتی لای (ئەریستۆ) هەر شتێک بگریت لە بەرانبەر دژەکەیدایە، چاک/ خراپ، گەرم/ سارد، ڕەق/ نەرم،… هتد، بەڵام ئەو بەوەدا پێ لەسەر هەردوو چەمکی ڕەوشت و چاکە(Ethics and Virtues) دادەگرێت، ئەوا بانگەشە بۆ هاوڕێیەتی، یان پێکەوەگونجانی دژەکان دەکات.هەمان چەمکی دژایەتی پێشتر لای (هیراکلیتس)دا جێگەی بایەخە، بەوەی پێی وایە گەردوون لەسەر ناکۆکیی دژەکان (Conflict of Opposites)دا وەستاوە، کە بۆ یەکگرتن و هاوئاهەنگیی ئەوانە کۆتایی دێت.

ئەو گەردوونەیش خولی سروشتیی خۆی هەیە و دوو هێز هەڵیدەسووڕێنن، خۆشەویستی و خەبات، کە هەموو شتەکان لە ئەنجامی ئەو دژایەتییەوە دێنە کایەوە، بۆ ئەوەی دوایی یەک بگرن.دەکرێت بگوترێت پێوەندیی (من) بە (ئەوەی تر)ـەوە وەک پرسیاری ئۆنتۆلۆجی بەردەوام لەناو فەلسەفەی یۆنانیدا خۆی دەر خستووە، بەڵام بۆ یەکەمجار لای (دێکارت)دا بە ڕوونی دەردەکەوێت و دەبێتە کێشەیەکی ئیپستمۆلۆجی. ئەو فیلۆسۆفە لەپێناوی گەیشتن بە یەقینی ئەقڵیی ڕووندا، هەموو شتێکی دەرەوەی خود، چ ماتریاڵی و چ مۆراڵی، بە لاوە دەنێت و پشت بە گومان دەبەستێت، هاوکات پێ لەسەر زانینی ڕوون و بێگەردیش دادەگرێت، کە مەبەستی لەو زانینەیە لە لایەک بە تەواوی لە بەرانبەر ئەو ئەقڵەدا دیار و ئامادەیە، لە لایەکی ترەوە لە هەر زانینێکی تر جیاوازە.

بەم شێوەیە لە دیدی ئەودا بوونی (ئەوەی تر) بۆ خود گرنگ نییە، تاکوو لە ڕێگەیەوە خۆی بناسێت. دەیەوێت بڵێت هەر شتێک بکەوێتە دەرەوەی سنووری خودی منەوە، پێوەندیی پێمەوە نییە، چونکە ناتوانم

بەو شێوەیە بیناسم، کە خۆم دەناسم. ئەمە لە کۆجیتۆی (من بیر دەکەمەوە، کەواتە هەم)دا بەرجەستە دەبێت. بەم شێوەیە ئەقڵ لای ئەو دەبێتە سێنترال، کە دواتر ڕەخنەی گەورەی لێ دەگیرێت، بەتایبەتی لە بەرهەمەکانی (نیتشە)دا. ئەگەر (نیتشە) بەگشتی ڕەخنە لە سەرجەم فەلسەفەی ڕاشناڵیتی دەگرێت، ئەوە ڕەخنەی تایبەتی ئەو لە (دێکارت)دا لەوە بەرجەستە دەبێت، کە ڕۆح و ماتریاڵ لە یەکدی جوودا دەکاتەوە و خۆی بە یەقینەوە دەبەستێتەوە، کە دواتر ئەو ڕەخنەیەی (نیتشە) لە (دێکارت) بە شێوەیەک لە شێوەکان دەگاتە ئەو فیلۆسۆفانەی تریش، کە بە ڕەخنەگری پۆسمۆدێرنیتە ناسراون لەوانە (فۆکۆ)، کاتێ لە پێوەندیی ئەقڵ و نائەقڵ دەکۆڵێتەوە. وەک گوتمان (دێکارت) پێ لەسەر ڕوونی دادەگرێت، لە کاتێکدا ئەو (ئەوەی تر)ـە، هەرچییەک بێت، ئاڵۆزە و ناگاتە ئاستی یەقین.

بە مانایەکی تر لای (من) وەک وەهم وایە، بەوەی ناخرێتە ژێر گومانەوە. دەکرێت بڵێین بیرۆکەی (من)ی بێگەرد، ئەو (من)ـەی ڕاستەوخۆ بەر خۆی دەکەوێت، بێ ئەوەی هیچ بەربەستێک بکەوێتە نێوانیانەوە و بە شێوەی ڕاستەوخۆیش لەبارەی خۆیەوە دەزانێت، لە (دێکارت)ـەوە دەست پێ دەکات و دواتر (ئیدمۆند هوسێرل) گۆڕانی بەسەردا دەهێنێت. ئەو (ئەوەی تر)ـەی لای (دێکارت)دا تەنیا تارماییە،لای ئەمدا بۆ بوونەوەرێک دەگۆڕێت، خاوەنی هۆشیاری و جەستەیە.
واتە بە بڕوای (هوسێرل) خود لەپێناوی پێکهێنانی دنیا بە شێوەی بابەتیدا، پێویستی بە (ئەوەی تر) هەیە. پێی وایە ئەو (ئەوەی تر)ـە خودێکە لە (من) دەچێت، با لە ڕووی خەسڵەتیشەوە جیاواز بێت، بەڵام هێندە هەیە (من) بە شێوەی ڕاستەوخۆ هەست بە خۆی و بە شێوەی ناڕاستەوخۆیش هەست بەو دەکات، دروستتر بە شێوەی حەدس (ئینتیوەیشن: Intuition) ئەو (من)ـە بەری دەکەوێت. کەواتە نە بابەتە و نە خودێکی سەربەخۆیشە، بەڵکوو خودێکی هاوشێوەی (من)ـە.
ئەو بیرۆکەیە، بیرۆکەی (من)ی بێگەرد دەگاتە (سارتەر)یش و دەچێتە ئاستی ترەوە. کەواتە (دێکارت) هۆشیاریی خود لەبارەی خۆیەوە بە شتی بنەڕەتی دەزانێت لەو پێوەندییەدا، ئەو پێوەندییەی دواتر لای (هیگڵ)دا گۆڕانی ڕیشەییی بەسەردا دێت، بەوەی پێی وایە ئەگەر بوونی (ئەوەی تر) نەبێت، خود هیچ زانینێکی لەبارەی خۆیەوە دەست ناکەوێت، مادام ئەو خودە بەوە بەستراوەتەوە لەلایەن ئەوانەی ترەوە ددانی پێدا بنرێت. بەوەدا لە هەر شتێکدا دژەکەی دەبینێت، کە ئەمە بە مەرجی بوون و بەردەوامیی ئەو بوونە دەزانێت، ئەوا پێی وایە (من) تەنیا لە ڕێگەی دژەکەیەوە، کە (ئەوەی تر)ـە؛ دێتە دی.

کەواتە دەیەوێت ئەو (من)ـە لەو گۆشەگیرییە ئۆنتۆڵۆجییە ڕزگار بکات و بیهێنێتە دەرەوە. بەم شێوەیە پێی وایە بوونی (ئارەزووی دداپێدانان) نەک هەر خود دروست دەکات، بەڵکوو وزەیشی پێ دەبەخشێت، بەوەی دەیخاتە ململانێوە، ململانێ لەگەڵ خودەکانی تردا. لێرەیشەوە دیالێکتیکی سەردار و کۆیلە (Master–slave dialectic) لای ئەو فیلۆسۆفەدا لە دایک دەبێت، کە ئەمە بە ڕوونی جیاوازیی نێوان ئەم و (دێکارت) پێشان دەدات، چونکە ئەگەر ئەو، واتە (دێکارت) بوونی (ئەوەی تر)ی دەدایە دواوە، ئەوا لای ئەمدا (ئەوەی تر) بۆ خود پێویستە، مادامەبێتە هۆی پەیدابوونی زانینی ئەو خودە لەبارەی خۆیەوە. پێی وایە بوونی (ئەوەی تر) بۆ خود گرنگە، چونکە لەو ڕێگەیەوە، واتە لە ڕێی ئەو (ئەوەی تر)ـەوە خود هەست بە خۆی دەکات. بە مانایەکی تر خود لە ڕێی (ئەوەی تر)ـەوە پێوەندی بە خۆیەوە دادەمەزرێنێت.

لێرەیشدا ئەو جیاوازییە دەبێتە هۆی دەرکەوتنی ململانێ.دەگاتە ئەوەی بڵێت خودناسین تەنیا لە ڕێی غوربەتەوە دێتە کایەوە، غوربەت لە سروشتدا، بەوەی خود لە (من) دادەبڕێت، تاکوو بۆی ببێتە (ئەوەی تر). بەم شێوەیە غوربەت مانای دابڕانی (بەش)ـە لە (گشت)، کە لەوەدا بەرجەستە دەبێت ئەقڵی ڕەها، یاخود ڕۆح مرۆڤ و سروشتی پێکەوە ئەفراندووە.ئینجا هەر کاتێ ئەو مرۆڤە دەکەوێتە دەرەوەی سروشتەوە، دابڕانی خود و بابەتی لێ دەکەوێتەوە، بۆیە لە ڕووی هۆشیارییەوە هەست بە غوربەت دەکات.
دەکرێت بگوترێت ڕۆح داهێنەری دنیایە، بەڵام ئەو بەرهەمەی خۆی لێ زەوت کراوە و دوور خراوەتەوە، بگرە هەموو دیاردەکانی سروشت (Natural phenomena) و هیی کۆمەڵگە، کە بەشێکن لە خودی خۆی، ئێستا بۆی بوونەتە (ئەوەی تر). ئەمە بە‌ کرۆکی غوربەت دادەنێت. (هایدیگەر) پێی وایە ئەو خودە خۆی لە دەست دەدات، کاتێ لەگەڵ (ئەوانەی تر)دا خەسڵەتی هاوبەش پەیدا دەکات. بە مانایەکی تر، لەو ڕێگەیەوە جیاوازییەکانی ون دەبن و ئەوانە بە دەست دەهێنێت، کە بەوانی دەبەستنەوە. لەمەوە ئەو خودە دەکەوێتە ژێر کۆنترۆڵی (ئەوانەی تر)ـەوە. بەم شێوەیە هەموو یاسا نووسراو و نەنووسراوەکان لە شێوەی دابونەریتدا ڕۆڵ لە سەرکوتکردنی ئەو خودەدا دەبینن و بەرەو ناو خودەکانی تری دەبەن. کەواتە بوونی ئەو (ئەوەی تر)ـە لەو پێوەندییەدا هەڕەشەیە بۆ سەر (من)، بەوەی جیاوازییەکانی دەکوژێت و لە دنیایەکدا وێڵی دەکات، کە هەمان خەسڵەتەکانی ئەوی هەیە، وەک بڵێی جمک بن. واتە دەیخاتە ناو دنیای شتەکانەوە، کە ناوی دەنێت (بەشتبوون: Reification).

ئەو پێوەندییە لای (سارتەر)دا دەچێتە ئاستێکی ترسناکەوە، کاتێ (ئەوەی تر) لە شانۆی (لێپشت دەرگە داخراوەکان)دا بە دۆزەخ پێناسە دەکات و پێی وایە (من) بە لاوە دەنێت، دەیەوێت بیکاتە بابەت، ئازادیی لێ بستێنێتەوە و دەست بەسەر ویستیدا بگرێت، کە ئەمە مانای وایە مەرجی بوونی هەر (خود)ێک سڕینەوەی (ئەوەی تر)ـە. بەکورتی پێوەندیی نێوان (من) و (ئەوەی تر) پێوەندیی نێوان (خود) و (بابەت)ـە.

هەر یەکەی سنوور بۆ ئازادیی ئەوەی دیکەیان دادەنێت و بەسەریەوە دەبێتە چاودێر، بەو مانایەی هەر ڕوانینێکی ئەمیان بۆ ئەویان، دەبێتە هۆی دروستبوونی هەستی شەرم و خۆبەکەمزانین، کە ئەمە پێچەوانەی ڕوانینی (مێرلۆ پۆنتی)ی هاوچەرخیەتی، بەوەی پێی وا نییە (من) و (ئەوەی تر) یەکتر بۆ بابەت دەگۆڕن، مادام دەکرێت دایەلۆگ لە نێوانیاندا بێتە دی و هەستەکانیان بگۆڕنەوە، بەوەی دایەلۆگ پرۆسێسێکە توانای گەیاندنی خود و (ئەوەی تر)ی هەیە و تێیدا بۆچوونەکانی هەردوو لا لە زەمینەیەکی هاوبەشدا بە یەک دەگەنێ. ئەو دوو جۆر بوون دەبینێت:

یەکەم، بوون لە خودی خۆی، کە شتەکان دەگرێتەوە لە شوێندا.

دووەم، بوون بۆ خودی خۆی، کە تایبەتە بە هۆشیاری. واتە کاتێ من لە بەرانبەر بوونێکدام، پێویستە بە هەردوو شێوەکە بیبینم، جارێ وەک شت و جارێک وەک هۆشیاری، بۆ ئەوەی لێی تێبگەم، کە لەمەدا تەواو لە (سارتەر) جودا دەبێتەوە، لە کاتێکدائەو، واتە (سارتەر) لە بنەڕەتەوە خود و جەستەی لە یەکتر جودا کردووەتەوە، کە پێی وایە ئەوانە خۆیان لە ململانێدان، ئینجا ململانێیەکی دیکەیش لەپاڵ ئەوەدا هەیە، هیی (من) و (ئەوەی تر)ـە، بەتایبەتی لە کتێبی (بوون و هیچ: Being and Nothingness)دا ئەوەی تر بە نەگەتیڤ دەزانێت. لەوێدا پێ لەسەر چەمکی (شەرم) دادەگرێت، بەوەی وەک پێشتر گوترا شەرم هەستێکی ناڕاستەوخۆی (خود)ـە لە ئاست (ئەوەی تر)دا و پێوەندیی ناوەکی لەنێوان (من) و (خود)دا دەهێنێتە کایەوە.

(من) و (ئەوەی تر) تەنیا وەک جەستە مامەڵە لەگەڵ یەکدا دەکەن، بۆیە ئەمیان ئەویان بە شت، دروستتر بە بابەت دەزانیت، کە ئەمەیش وا دەکات پێوەندییەکە لە ئاستی دەرەوەدا بمێنێتەوە و بۆ ناوەوە ڕۆ نەچێت. واتە زیاتر دابڕانە، نەوەک تێکەڵبوون. بەوەدا لای ئەم (بوون دەکەوێتە پێش جەوهەرەوە: Existence precedes essence)، واتە سەرەتا بوون هەیە و دواتر پەیتاپەیتا لە ڕێی پێوەندیکردن لەگەڵ جیهانی دەرەوەداجەوهەر بە دەست دەهێنێت، ئەوا خۆی خەسڵەتەکانی ژیانی دیاری دەکات.

بە مانایەکی تر دەستی هیچ هێزێکی مێتافیزیکی لەپشت دروستکردنی مرۆڤەوە نییە و خۆی ئازادانە خۆی دەخوڵقێنێت، ئینجا دەیەوێت ببێتە مرۆڤ، یان شت! کەواتە سەربەستە، بەڵام بە مەرجێ خۆی ئەو سەربەستییە هەڵببژێرێت، بەوەی تەنیا سەربەستی وا دەکات ئەو مرۆڤە بوونی هەبێت.
هەموو ئەمانە هێشتا مانای وا نییە (ئەوەی تر) لای (سارتەر)بێبایەخە، هیچ نەبێ لەپێناوی دەرکەوتنی هۆشیاریی خود و بەدەستهێنانی ئازادیدا. وەک دەبینین بوونی ئەو (ئەوەی تر)ـە لە فیلۆسۆفێکەوە بۆ یەکێکی تر جیاوازە، بەڵام هەموویان لەوەدا یەک دەگرنەوە، کە ئەو بوونە گرنگە، تەنانەت لای (دێکارت)دا، کە بە تەواوی بە لاوە دەنرێت، هێشتا مانای ئەوە نییە بایەخی پێ نادرێت. لای (نیتشە) و (هایدیگەر)یشدا بە هەمان شێوە، کە ئەگەرچی (ئەوەی تر) هۆکارە بۆ خۆبەدەستەوەدانی خود، کەچی ئەوە هێشتا مانای گرنگیی ئەو (ئەوەی تر)ـەیە لەو پێوەندییەدا، دەنا پرۆسێسی دابڕان و تێپەڕاندن نایەتە کایەوە.

دەگەینە ئەوەی بڵێین ئەو (ئەوەی تر)ـە لەوەدا لە من دەچێت، کە خودی تایبەتی خۆی هەیە و لەوێدا (من) وەک (ئەوەی تر) دەبینێت، بەڵام مادام دەکەوێتە دەرەوەی (من)ـەوە، جیاوازە، کە هەر ئەو جیاوازییەیشە وام لێ دەکات هەست بکەم پێمەوە هەیە. لێرەدا دوو ڕەهەند بۆ (من) هەن: یەکەمیان،ماتریاڵییە، واتە جەستەی ئەو (ئەوەی تر)ـەیە، بەڵام دووەمیان، هۆشیارییەکەیەتی، کە وەک (مێرلۆ پۆنتی) پێی وایە ئەمەیان جەوهەرە و ناکرێت بە شێوەی ڕاستەوخۆ لێی تێبگەین، بۆیە زمان وەک ڕەگەز (ئێلێمێنت)ی دایەلۆگ بە مەرجی سەرەکی دەزانێت بۆ تێگەیشتن، بگرە پێی وایە زمان نوێنەری جەستەیە، بەوەی ئەو دەردەبڕێت، بۆیە مرۆڤ لە ڕێی جەستەوە نەک هەر لە (ئەوەی تر)، بەڵکوو لە شتەکانیش دەگات.
بە بڕوای من ئەو پێوەندییە کاتێ لە دۆخی سەرەتاییدایە، هیچ کاکڵێ (ماهییەت)ی نییە، بەڵام کاتێ دەکەوێتە جووڵە، ئەودەم کاکڵێ بۆ هەردوو لامان پەیدا دەکات. دەشێ ئەو پێوەندییە ئاڕاستەی خۆشەویستی، یان ڕق، یاخود هەر شتێکی تر بگرێت. کەواتە ئەو (ئەوەی تر)ـە بەو ئەندازەیەی پێویستییەکی ئۆنتۆلۆجییە، تاکوو لە ڕێیەوە بزانم هەم و بیر لە دەوروبەرم دەکەمەوە، بە هەمان شێوە پێویستییەکی مەعریفییشە، مادام بەبێ بوونی ئەو ناتوانم لە خۆم بگەم. دەکرێت بڵێم هۆشیاریی من بە بوونی ئەو (ئەوەی تر)ـەوە بەندە، بۆیە ئەو پێوەندییە لایەنی سایکۆلۆجی و مۆراڵی لە خۆی دەگرێت.

کەواتە لێرەدا هەم ویست و هەم هۆشیاری ڕۆڵی گەورە لەو هاوکێشەیەدا دەبینن، کە ئەو دووانەیش پێوەندیی دیالێکتیکییان پێکەوە هەیە. هۆشیاری بەرهەمی ویستە و هەر ئەو هۆشیارییە بەرهەمهاتووەیش دیسان ویست دەخاتەوە گەڕ، بۆیە ئەوانە نایەنە دی، تاکوو نەچنە بواری جووڵە و کارکردنەوە، کە لەو ڕێگەیەوە گەورەتر دەبن و بەردەوامیبە خۆیان دەدەن. مرۆڤ تەنیا لە جووڵەدا بەر (ئەوەی تر) دەکەوێت و جیاوازییەکانی خۆی دەبینێت. کاتێ گوناهـ دەکات، یان هەڵەیەکی لێ ڕوو دەدات، زیاتر بوونی (ئەوانەی تر)یلا دەبێتە پرسیار، ئاخۆ چۆن لێی دەڕوانن! لە هەر کاتێکی دیکە ڕوونتر خەسڵەتە جیاوازەکانی خۆی دەبینێت، بەڵام ئایا دەیانپارێزێت و بەرگرییان لێ دەکات، یان لەپێناوی خۆگونجاندا دەستیان لێ هەڵدەگرێت و بەوانەیان دەگۆڕێتەوە، کە دەبنە هۆی ڕازیکردنی (ئەوانەی تر)؟دیارە ئەوە هیچ لەوە ناگۆڕێت لەگەڵ هۆشیارییەکی نوێدا ڕووبەڕوو بووەتەوە.(هیگڵ) پێی وایە هۆشیاری لە ئەنجامی ئەو ململانێیەوە گەشە دەکات، مادام بەر هۆشیارییەکی تر دەکەوێت، کە لێوەی جیاوازە. لێرەدا دەکەوینە بەردەمپێوەندیی تاک بە دەوروبەرەوە.

هەتا ئەو دەوروبەرە زیاتر هەڵگری ڕەگەزەکانی ململانێ بێت، ئەو تاکە زیاتر دەجووڵێت و پتر لەگەڵ هۆشیاریی خۆی و هیی (ئەوانەی تر)دا ڕووبەڕووی گرفت دەبێتەوە. لەمەیشەوە بایەخی زمان دەردەکەوێت، مادام لەگەڵ هەر جووڵەیەکدا زمان گەورەتر دەبێت و توانای زیاتر بۆ ڕووبەڕووبوونەوە بە دەست دەهێنێت، چونکە وەک (مێرلۆ پۆنتی) پێی وایە (من) و (ئەوەی تر) بە هەموو شێوەیەک لە یەکتر جیاوازن، بەڵام دایەلۆگ دەتوانێت زەمینەی هاوبەشیان بۆ فەراهەم بکات.ئەمە بۆچوونی (پۆنتی)یە، بەڵام پێم وایە زمان هەمیشە ناڕۆشنی (ئەمبیگویتی) لە خۆی دەگرێت، بۆیە هەرگیز ناتوانێت تێگەیشتنی تەواو لەنێوان تاکەکاندا بهێنێتە دی، ئەگەرچی ڕەگەزی سەرەکییە بۆ لێکنزیکردنەوەیان.

بەم شێوەیە شتەکان کاتێ مانا پەیدا دەکەن، کە جگە لە من کەسانی تریش لێیان دەڕوانن. واتە من نازانم خۆشەویستی چییە، تاکوو نەزانم لای ئەو (ئەوەی تر)ـەدا چۆن مامەڵەی لەگەڵدا دەکرێت. من وەک نووسەر دەبێت هەست بکەم لە دەوروبەرمدا هەم نووسەری تر هەن و هەم بەرهەمەکانم بەر خوێنەر دەکەون، کە ئەوانە مادام دەکەونە دەرەوەی خودی منەوە، مایەی نیگەرانین، بەوەی لام ڕوون نییە ئاخۆ چۆن دەمبینن و چۆن لەو پێوەندییە دەڕوانن. ئایا کارێ دەکەم دڵیان ڕابگرم، یان بەپێچەوانەوە دەیانتۆرێنم؟ ئایا دەمەوێت لەو نێوەدا جیاوازییەکانی خۆم بپارێزم و لە ڕێی ئەو جیاوازییانەیشەوە خۆمیان

پێ بناسێنم؟ ئایا کاتێ دەبینم نووسەرێک بە زمانێکی سادە دەنووسێت و هەمان بۆچوونی (ئەوانەی تر)ی هەیە، بۆیە بەرهەمەکانی دەگەنە ژمارەیەکی زۆر، دەتوانم بەرگەی ئازارێکی وا بگرم و نەهێڵم ئەوە کارم تێ بکات؟ ئایا هەمیشە کۆمەڵێک شت نین (تاک) فریو دەدەن خۆی لە (کۆ)دا ببینێتەوە و تێیدا بتوێتەوە؟دەگەمە ئەوەی بڵێم پەیوەندیی خود بە خۆیەوە ئەوە دیاری دەکات لەگەڵ دەرەوەدا چۆن بێت و چ جۆرە پەیوەندییەک دابمەزرێنێت.

هەمیشە خودی سادە (ئەوەی تر) لە شێوەی دۆست، یان لە شێوەی دوژمندا دەبینێت. هەر کاتێ دابەشکردن هەیە، ئەوا خود لە بەردەم ئاسانکاریدایە و پێویستی بە جووڵە نییە. منی نووسەر ناتوانم وشەیەک دەربڕم، ئەگەر خوێنەرێکی گریمانی نەخوڵقێنم، کە ئەو خوێنەرە هەم خۆمە و هەم جیاوازە. هەم خودی (من)ـەی و هەم (ئەوی تر)یشە. من وا لە واقیع دەڕوانم (ئەوەی تر)ـە، کە دەمەوێت تێی بپەڕێنم. کاتێ وەک دژ دەیبینم، دەمەوێت لەگەڵیدا بکەومە ململانێ وەک ئەوەی (هیگڵ) دەیڵێت. ئەگەر پەسەندی بکەم، دەبمە بەشێک لەو و لە خۆیدا دەمتوێنێتەوە. کەواتە هەرچییەک بڵێم، جیاواز نییە، بەڵکوو دەربڕینە لەو، نەوەک لە (من)ێکی سەربەخۆ.بەوەدا زانینی ئێمە لەبارەی (ئەوەی تر)ـەوە لە سنووری گریمان و خەمڵاندندا دەمێنێتەوە، ئەوا بایەخی ئەدەب لێرەوە دەردەکەوێت چۆن کار لەسەر ئەو گریمان و خەمڵاندنەدا بکات.
ئەدەب پرۆبلەماتیکی (من) و (ئەوەی تر) بە شێوازێکی جیاواز لە فەلسەفە و سایکۆلۆجیا دەبینێت، بەوەی زمانی ئەدەب ڕێتۆریک و مێتافۆر لە خۆی دەگرێت. دروستکردنی جیهانێکی تر لە ئاستی فەنتازیادا. لە ئەدەبدا شتەکان مانای تری جیاواز لەوەی پێی ڕاهاتووین، وەردەگرن. مەرج نییە گریان مانای خەم و پێکەنین نیشانەی شادی بێت، بەڵکوو هەم کۆنتێکستەکانیان دەگۆڕێن و هەم مانایان.
هەمیشە ئەو تێگەیشتنەی خود لە ئێستادا هەیەتی، هەم ناتەواوە و هەم بە وەهم تەنراوە، بۆیە کاتێ گومان وەک پرۆسێسێکی دینامیکی لەبارەی ئەو خودەوە دەوەستێت، ئەوا وەهمەکە پتر دەستەڵات پەیدا دەکات و ڕوانین بۆ (ئەوەی تر) یەکێ لەو دوو ئاڕاستەیە دەگرێت: بەکەمزانین و سڕینەوە، یان پێسەرسامبوون وپەرستن. وەک پێشتر گوترا هەمیشە خودی سادە، ئەو خودەی نەچووەتە ناو ململانێوە و نەجووڵاوە،(ئەوەی تر) لە شێوەی دۆست، یان لە شێوەی دوژمندا دەبینێت. ئەو خودە لە سنووری توانا کەمەکەی خۆیدا دەوروبەر هەڵدەسەنگێنێت و شەڕەکانیشی لەو چوارچێوەیە دەرناچن.

جەنگی نێوان نووسەری شارەکان بە ناوی فیکر لە بڵاوکراوەکاندا چ بە نهێنی و چ بە ئاشکرا هەستی پێ دەکرێت، کە ئەمە تایبەتە بەو کەلتوورانەی وەک هیی ئێمە هێشتا بایەخی نووسینیان نەزانیوە و لە ئاستی زارەکیدا ماونەتەوە. داهێنەر هەیە، بەر نەفرەت دەکەوێت، تەنیا لەبەر ئەوەی دوور لە خواستی خۆی لە فڵان شاردا لە دایک بووە، لە بەرانبەردا نووسەری سادە گەورە دەکرێت، چونکە ڕۆڵەی فیسار شارە. لە پێشەکیی کتێبی (ڕاگەردان)دا بەشێکم بۆ ئەو باسە تەرخان کردووە، بۆیە ئێستا نامەوێت لەوە زیاتری لەبارەیەوە بڵێم.هەندێک لە دەستگە چاپەمەنییەکان ڕۆماننووس و شاعیری زۆر سادە وەک داهێنەری گەورە بە خوێنەر دەناسێنن، تەنیا لەبەر ئەوەی ئەو نووسەرانە بە زمانێکی تر نووسیویانە، لە کاتێکدا بە چاوی نزم لە بەشێکی زۆری ئەدەبی خۆماڵی دەڕوانن و دەرگەیان لێ دادەخەن، لە بەرانبەریشدا کەم نین ئەوانەی پێیان وایە هەر شتێک بکەوێتە دەرەوەی خۆمانەوە، پووچە.

گەلێجار وێنەگرتن لەگەڵ نووسەرێکی ئەوروپاییدا لە چەند گوتارێکی نووسەری خۆماڵی بە گرنگتر دادەنرێت. واتە نیشانەکانی وەک ڕەنگی قژ، هیی چاو، ناو و شتەکانی تری ئەو نووسەرە بایەخیان هەیە، نەوەک بۆچوونەکانی، بگرە بۆچوونەکانی لەبەر ئەوانە سەرنجڕاکێشن و قسە هەڵنەگرن.(تێدۆرۆڤ) لە کتێبی (پەلاماردانی ئەمەریکا: پرسیارلەبارەی ئەوەی ترەوە)دا باس لەوە دەکات چۆن (کۆلۆمبەس) لە هیندییە سوورەکانی ڕوانیوە، کە بوونەوەری بێکەڵکن و تەنیا بۆ ئەوە دەست دەدەن بکرێنە کۆیلەی ئەوروپاییەکان. هەر لە دیدی (تێدۆرۆڤ)دا ئەو نیشانە و وێنانەی هەن، دەچنە ناو ئەو پێوەندییەوە. واتە هەر کاتێ مرۆڤ بەرانبەر هەندێک نیشانە و ئاماژەی جیاوازدا دەوەستێت، حوکمیان لەسەر دەدات و بەپێی ئەو تێگەیشتنەی خۆی پەسەندیان دەکات، یان دەیانداتە دواوە.

کەواتە لێرەدا (ئەوەی تر) لە شێوەی بابەت، نەوەک وەکوو خود لێی دەڕوانرێت.لەشکری ئیسلام سەرەتا لە نیمچەدوڕگەی عەرەب و دواتر کاتێ دێتە دەرێ، پەلاماری هەر خودێک دەدات هەڵگری ئەو نیشانانە بێت، کە جیاوازن، وەک زمان، جلوبەرگ، خانووبەرە و هیی دیکە، بەو مەبەستەی زمانی عەرەبی و دینی ئیسلامیان بەسەردا بسەپێنێت، کە ئەمە بە خودگەرایی (Egocentrism)ە ناسراوە. واتە مرۆڤ، یان گروپ، یاخود نەتەوە کاتێ پێی وایە تەنیا خۆی خاوەنی ژیانە و هەر خۆی خاوەنی گەردوونە، ئەوا هەر بوونەوەرێک بکەوێتە دەرەوەی خۆیەوە، مافی ژیانی پێ ڕەوا نابینێت. دواتر ئەوروپاییەکان بە هەمان شێوە

لە ڕۆژهەڵاتدا هەوڵی سڕینەوەی کەلتوورەکانی تر دەدەن، مادام لە هیی خۆیان ناچن.

ئەمە ئەنجام دەبێتە ڕاستییەکی چەسپاو و هەتاهەتایی. بۆ نموونە کاتێ باس لە داگیرکاریی فرانسا بۆ جەزائیر دەکرێت، تەنیا لایەک دەبینرێت، کە هێزێکی ناموسڵمان ویستوویەتی شوناسی خەڵکێک بسڕێتەوە، موسڵمانن، بەڵام بە لای ئەوەدا ناچن چەند سەدەیەک پێشتر شوناسێکی تر هەبووە بە ناوی شوناسی ئەمازیگ، ئیسلام سڕیویەتیەوە. هەمان شت بۆ کورد، سیریانی، کۆپتی و ئەوانەی تریش، کە بەردەوام هەوڵی سڕینەوەی شوناسیان دراوە، دروستە. هیچ هێزێک پێک نایەت، ئەگەر خود لەو تاکانە نەستێنێتەوە و هەموویان لە خودێکی دیکەدا نەتوێنێتەوە. لێرەوە ئیتر تێکڕایان بە یەک چاو (لەوەی تر) و (لەوانەی تر) دەڕوانن، بەوەی ئایدیۆلۆگی چ لە فۆرمی ئایین، چ لە فۆرمی حزب، نەتەوە و قەوارەکانی تردا کار لەسەر لێسەندنەوەی خودی ئەو تاکانەدا دەکات. بە مانایەکی تر تەنیا ئەوانە خودی سەربەخۆی خۆیان هەیە، کە ناچنە ژێر ڕکێفی ئایدیۆلۆگییەوە.

ئەو هێزە دەشێ لەپێناوی ڕزگاربوون بێت لە ژێردەستەڵاتی هێزێکی تردا و دەشێ بۆ سەرکوتکردنی هێزێکی تریش بێت، بەڵام لە هەردوو بارەکەدا تاکەکان بە شێوەی ڕێژەیی خودی خۆیان لە دەست دەدەن و جیاوازییەکانیان لە ناو دەبەن، تاکوو لەگەڵ ئەوانەی تردا یەک بگرن، کە ئەمە دەکرێت بە(خودی ئایدیاڵ) ناو ببەین، وەک ئەوەی لە ئاییندا دەیبینین، بەوەی مرۆڤ لە سەرەتاوە ئەو خودەی خۆی لەسەر شێوازی خواوەند دامەزراندووە، تاکوو بۆ قڕکردن و سڕینەوەی ئەوانی تر بیخاتە کار. سڕینەوە یەکێکە لە خەسڵەتەکانی مۆدێرنیزم، کە هەر لە سەدەی نۆزدەهەمەوە فیلۆسۆف و سایکۆلۆجیستەکان لێی بە ئاگا دەبن و لایەنە شاراوەکانی ئاشکرا دەکەن.(من)ی کوردی بە شێوەیەک لە شێوەکان لەناو (ئەوەی تر)دا تواوەتەوە، کە ئیسلامە.

ئەو خۆی پێی وایە بەشێکی جیانەکراوەی ئەو ئایینەیە.ڕووبەرێکی زۆری ئەدەبی کوردی لەناو ئەو شوناسەدا چاوی هەڵهێناوە و ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ تەعبیریش هەر لەو شوناسە دەکات. (پیرەمێرد: حاجی تۆفیقی مەسرەف)ی شاعیر ئیسلامی بە شوناسی سەرەکیی خۆی زانیوە و لەوێوە وەک (ئەوەی تر)ێکی پەسەندکراو لە کوردی ڕوانیوە. لە پێش ئەویشدا (حاجی قادری کۆیی) هەمان تێڕوانینی هەیە. بۆیە ئەو دوو حاجییە بە نموونە دەهێنرێنەوە، چونکە لە زۆربەی ئەوانەی دیکە پتر ئەو (ئەوەی تر)ـەیان قەبووڵ کردووە، واتە هێندەی نووسەرانی دیکەی کوردبوونیان بۆ لاوە نەناوە، کە لەدوای ڕاپەڕینەوە ئەو ڕوانینە،

(کوردبوون وەک نەبوو)، تۆختر دەبێتەوە و درزێکی گەورەتر دەکەوێتە نێوان کورد و کوردبوونەوە‌.
بە مانایەکی تر لەو چارەکەسەدەیەی ڕابوردوودائیسلام، دروستتر ڤێرشنی سەرکەوتوو و باڵای ناو ئیسلام بە شێوەیەک لە شێوەکان دەبێتە تاکە شوناسی کورد، بە ڕادەیەک ئەو ڤێرشنە شەعبییەیش، کە بە سۆفیزم ناسراوە، د□س□ت□وە.کار بەوە دەگات بەشێکی زۆری ئەو ڕۆشنبیرانەی لە سەرەتای نەوەدەکاندا وایان پێشان دەدا، پڕۆژەی فیکریی جیاوازیان هەیە، دەست لە (پڕۆژە!)کانیان هەڵدەگرن و دەبنە بەشێکی جیانەکراوەی ئەو ڤێرشنە باڵادەست و سەرکەوتووە. بەم شێوەیە کوردبوون لێوەی ناڕوانرێت، بەڵکوو لێی دەڕوانرێت، ئینجا ئەو ڕوانینە پەسەندکردنە، یان سڕینەوە؟ دەگەینە ئەوەی بڵێین پێوەندیی (من) بە (ئەوەی تر)ـەوە لە فیکری ئێمەدا خاوەنی پرۆبلەماتیکێکی وا نییە، بەوەی هەم سادەیە و هەم تێکەڵی (من)ێکی تر بووە، کە لەوێوە خۆی بە (من) نا، بەڵکوو بە (ئەوەی تر)دەبینێت.

نیسانی 2017
تێبینی: ئەم بابەتە وەڵامە بۆ تەوەری (من و ئەوەی تر)، کە بڕوا عەلائەدین لە نیسانی 2017 ئامادەی کردووە، بەڵام ئەوکات بڵاو نەکراوەتەوە. لەبەر گرنگی بابەتەکە بەباشمانزانی ێرە بڵاوی بکەینەوە. (شاخەوان سدیق، هاوڵاتی)

نموونەی هایکۆی کوردی ... کامەران گەردی

هەڵاڵە باران؛
باخچەی پڕ لە شیلەو بۆن-
پژمینی گوڵ!

ئەفڕاندن: سەردارحەمید
(نۆڕێ)
شڕۆڤەی دەق،

کامەران گەردی

ئەگەر تەنها ئەو کورتیلە شیعر□ی (□□□) تایبەت بە فۆڕمی هایکو وەک نموونەی هایکوی کوردی وەربگرین و لێی وردبینەوە، کە تەنیا دڵ□ پێکە لە زەریای زەڵاڵی جوانییەکانی ئەو هایکیستە گەنجەی کورد، دەبینین: لە سێ دێڕی مانادار پێکهاتووە، لە هەموو ڕوێکیشەوە بەتەواوەتی بەرجەستەکراوە لە فۆڕمی هایکودا،
بەپێی ئەو ش□□ق□و بەدواداچوونەی ئێمە گەیشتینە ئەوەی ئەو هایکو ناوازەیە شیانی ئەوەی تێدایە وەک دەقێکی زیندووی هایکوی کوردی لە قەڵەم بدرێت، لەم ڕوانگەیەوە دەشێ پڕۆژەی هایکو لە پانتایی ئەدەبی کوردی پشت ئەستووربێت بە ئەزموونی (□□□) و□ک هایکیستێک بەوەی هایکوی کوردیش لە سەر ڕێڕەوی تەندروستی خۆی بەرەو ئاسۆی ئایندەیەکی ڕۆشن لە پەرەسەندن دایە..

تێڕامێنن:- دێڕی یەکەم، کەبریتیە لە دەروازەی دەق، کە هایکو دۆست لێیەوە دەچێتە ناو بابەتەکەو ناشزانێ دواتر چ ڕوودەدات؛ کاتێک تێڕامانی هایکیست چڕد□ بێتەوە لە سەر وێنایەکی سەراسیمەی شیعری و ڕاستوخۆ خوێنەر بینەر-ی “هایکودۆست” دەخاتە بەر بارانی وردە هەڵاڵەی پاشماوەی گوڵێکی هەڵوەریوو، ئەگەرچی گوڵ ڕۆڵگێڕێکی سەرەکی دەق پ□ک□د□نێ، بەڵام ئەگەر زۆرتر ڕۆبچینە نێو هەستی شارەوەی شاعیر درک بەوەش دەکەین، کاراکتەرێکی شارەوەش وجودی هەیە، لە خوڵقاندنی ڕوود□اوی ناوباخچە کە بریتیە لە (ڕەشەبا)یەکی کاتی، یان گەڕەپێچەیەکی کورت خایەن و لە ناکاو، بێ ئەوەی لە دەقەکە ناویشی هاتبێت، وەک لە دێڕی دەسپێکدا بەمجۆرە تێڕامانی هایکیست دیمەنێکی جوڵاو لە ناو سروشتی باخچەوە بەخێرایی تۆمار دەکات، دواتر لە ڕێگەی زمانێکی گوشراوەوە دەیگوازێتەوە.. ئینجا بە دوو وشەی لێکدراو دەریدەبڕێت، کە بریتیە لە بەرزبوونەوەی وردە هەڵاڵەی ناخی گوڵ و پێکچواندنی بە باران دیارە بارانیش هەمان خاسیەتی هاتنە خوارەوەی بۆ سەر زەوی هەیە،
کاتێ لە دێڕی یەکەم دەپ□یق□ت:

(هەڵاڵە باران)؛

دوای خستنە ڕووی دیمەنی دەسپێکی دەق، کە هێشتا وردە هەڵاڵەکان دەبارن؛ واتە خوێنە لە ڕێی گوزارشتی زمانەوە تێدەگات کە هەڵاڵە بارانە و هاوکات چاوی خەیاڵی خوێنەرو بینەر-ی “هایکودۆست” دەباتە ژێر ئەو دیمەنە جوڵاوەی کە لە نێو سروشتی باخچەوە ڕوودەدات، وەک

لە سەرەوە وردەکاری تەمارو چرکاندنی شیتەڵکراون..،

دێڕی دووەم:
هاکیست دوای تەماری دیمەنی هەڵاڵە بارانەکە، دیمەنەکیتر دەخاتە بەر دیدەو هزری هایکودەستان، کاتێ دەبێژێت:

باخچەی پڕ لە شیلەو بۆن-

ئەگەر لە ناواخنی دێڕی دووەمیش وردبینەوە کاتێ باخچە پڕ شیلەو بۆن دەبێت، ئەمەش لێکەوتەیەکی تری کاراکتەری شاراوەی دەق کە بریتییە لە (ڕەشەبا)یەکی کورت خایەن یانیش گەڕەپێچەیەکی لە ناکاو، کاتێ هەڵاڵەی گوڵەکە ڕووەو ئاسمان دەوەرێنێ، دەشێ بۆن و بەرامەی گوڵەکانی تری باخچەش پەرش و بڵاوبنەوە.. کەچی هایکیست هێشتا سەرە داوی ڕووداوەکەی ئاشکرا نەکردووە..

دێڕی سێیەم:(واقوڕمان)

پژمینی گوڵ!

لە هونەری هایکونووسینا کۆتا دێڕ پڕ بایەخترینە؛ بۆیە شاعیر بە شێوەی تەکنیکی وردەکارەوە ئەو ڕووداوەی ناو باخچەی بە تەواوی حەشارداوە،
دوای ئەفڕاندن و وێناکردنی ڕووداوێکی سروشتی لەناوباخچەوە ئینجا پێمان دەڵێت، دوایین ساتی تەمەنی گوڵەک کە پێشتریش جوانییەکەی مەعشووقی زۆرێک لە بولبول و پەپوولەو هەنگ بووە، دواجاریش گەڕەپێچەیەک هەڵاڵەکانیشی وەراند، لە کۆتایی تەمەنیشیدا مەرگی گوڵەک هەر جوانی بەدەوروبری بەخشیەوە.. باخچەشی پڕکردەوە لە شیلەو بۆن..

لەڕاستیدا نووسین و قسە کردن لە بارەی ئەو هایکوەوە بەگشتی و واقوڕمانەکەی بەتایبەتی لە زۆرێک لە دەقەکانی ترکە پێشتر بینومن بەشێوەیەکی بەرچاو جیایە؛ چونکە هەڵگری بابەتێکە کە زەربەمان پێی ئاشناین، دیارە کەوتۆتە داوی سەرنجە وردو بەهەڵمەنەکانی سەرداری هایکیستەوە. هاوکات ئەو هایکو جوان و سەرنج بەرە دەروازەیەکی تازەتری بۆ گەڕان و دۆزینەوەی ڕووداوگەلێکی ناو باخچە لە هاتە بەرهەم..

هەر بۆیە سەرەنجامی ئەو شڕۆڤەیەش وەبەرهێنانی هزری زۆرتری لێکەوتەوە..هۆیەکەشی ئەوەیە: هایکونووس تەکنیکێکی جیاوازو شازی

بەکارھێناوە، لەم سۆنگەیەوە دەشێ وێناکردنی (پژمینی گوڵ) لە واقوڕمان گەورەتر خۆی بنوێنێ؛ بۆیە پێموایە ئاستی بەرزی ئەو ھایکوە گونجاوترە ناو بنرێت بە (تەقینەوەی لوغمی جوانییی..)

پەتای شیعر … بەختیار محەمەد

- دوو حەفتەیەك بەر لە ئەمڕۆ، كاك ئازاد عەبدولواحیدی سەرنووسەری گۆڤاری ڕامان بە تەلەفۆن پێوەندی پێوە كردم، كە من ماوەیەكە بابەتیان (نووسینیان نەك شیعر) بۆ نانێرم. لەم چوارچێوەیەدا ئەو قسەی لەسەر شیعر كرد (كە منیش لەمێژە دوو دەقی شیعرییم بۆ ناردوون و تا ئێستا بڵاویان نەكردووەتەوە و پێشناچێ بڵاوی بكەنەوە؛ ئەمە یەكەمجاریشمە شیعر بۆ ڕامان بنێرم)؛ تێبینی و سەرنجی ڕاست و جوانی خۆی لەسەر بڵاوبوونەوەی پەتای شیعر لە ژیانی ڕۆشنبیریی ئێمەدا بۆم باس كرد، كە چۆن ئەوان لە گۆڤارەكەشیان موعاناتی تووشبوون بەم پەتایەیان ھەیە؛ بێ گومان ئەو (منیش لەگەڵ ئەو) خۆی لە خۆیدا ڕەخنەی لە شیعر نییە وەك ژانرێكی ئەدەبی (ھەرچەندە ئێستا ئەم ژانرە لەسەر ئاستی جیھانیشدا گرفتی خۆی ھەیە)، بەڵكو ڕەخنە و سەرنجی ئەو لەسەر پەتای میعری كوردییە.

منیش لە زووەوە ھەمان ڕای ئەوم ھەیە: بەڕاستی بڵاوبوونەوەی ترسناكی پەتای میعر گەیشتووەتە ئەو ئاستە و وای لێھاتووە، كە بڵێین ئەم دیاردەیە دەلالەت لە ھیچ ناكا جگە لە ھەژاری و بێ دەسەڵاتی دنیای ڕۆشنبیریی ئێمە نەبێ. واتە لەم سەردەمی پێشكەوتنی عەولمەیەدا بە زمانی شیعر (میعر) نەبێ ناتوانێ بدوێ و بوونی مرۆیی (ئیستاتیكی و مەعریفی) ئێمە دەرب□□.

- چەند ڕۆژێك بەر لە ئەمڕۆ بەڕێكەوت دیتم، كە لە كەناڵی تەلەڤزیۆنی قەڵات مەراسیمی پێشكەشكردنی كتێبی دە شاعیر، كە ھەر یەكەیان دەقێكی خۆی خوێندەوە پێشكەشكرا: بەڕاستی گاڵتەجاڕییەكی گەورە بوو! جگە لە دەقی یەكێكیان نەبێ، كە دەقێك بوو ھەندێك بە وێنە و زمانێكی تازە و جیاواز نووسرابوو، ھەمووئەوانی دیكە پەتای كوشندەی میعر بوون

(خەڵکێکی زۆریشی لە ڕۆشنبیرانی میعری بۆ داوەت و بانگکرابوو)؛ ئەمەش جارێکی دیکە بۆمانی سەلماند، کە چۆن لەم ساڵانەی دوایی لە هەموو وەختێك زیاتر، دنیای ڕۆشنبیریی ئێمە دووچاری ئەم پەتایە کوشندەیە بووە. پێشدەچێ زۆربەی ئەو شاعیرانە هەر نەخوێننەوە، خۆ ئەگەر کە تا زۆرێکیش بخوێننەوە، ئەوا هەر تەنیا شیعر و دەقی ئەدەبی ئاسان بخوێننەوە.

- دوێنێ شاعیرێکی ناسراویش لە فەیسبووك وێنەی کۆمەڵێك کتێبی شیعریی هەندێك شاعیری بڵاو کردبووەوە، کە بەدیاری پێشکەشیان کردووە، ئەویش سوپاسی کردبوون…
- شاعیر و ڕەخنەگرێکیش هەیە، ماوەیەکە خەریکی نووسینی کتێبێکە لەسەر شیعری هەندێك شاعیری هاوچەرخی کورد… ئەدی کوا چیرۆك؟ کوا شانۆنامە؟ کوا گوتاری ڕەخنەیی باش؟ کوا هزر و فەلسەفە لە دنیای ڕۆشنبیریی ئێمەدا (هەڵبەت بەدەر لەو دەقە کەمانەی، کە لەم بوارەدا هەن و بەدەر لەو نووسەرە دەگمەنانەش، کە لەم بوارەدا کار دەکەن و دەنووسن)؟…
- هاشم سەڕاج، کە شاعیرێکی ناسراوە و خاوەن دەقی جوانە، کە خۆم کاتی خۆی لەسەرم نووسیوە (بڕوانە گۆڤاری ڕامان ژمارە 141)، ئێستا ڕۆژانە لە فەیسبووك زۆر شیعری (دەقی) ناشیعر بڵاو دەکاتەوە و هیچ پێوەندییەکی ئۆرگانیکی زیندوویان بە زمان و گوتاری شیعرەوە نییە (ئەمە جگە لەوەی، کە جار جار دەقی شیعریی جوان بڵاو دەکاتەوە، بۆیە پێویستە تەنیا ئەم جۆرە دەقانە بڵاو بکاتەوە، نەك ئەو زۆری و بۆرییە، کە دەقە باشەکانیشی لێ ون دەکا).
- شیعرەکانی سەباح ڕەنجدەر لە ئینشایەکی پڕ لە زەخرەفەی درێژدادڕ دەچن، کە هیچ ڕۆحی واتایان تێدا نییە. ئەو گوایا شیعری بێگەرد دەنووسێ: ئایا شیعری بێگەرد واتای چییە؟ شیعری بێگەرد ئەوەیە، کە کەس نەزانێ دەڵێی چی و بێ هیچ نیشانەیەکی خاڵبەندییش هەر ڕستە و پەیڤ و وشان بڕێسی و لە ئاکامدا بەناوی قەسیدەوە، دوو سێ لاپەڕەی ڕۆژنامەیەکمان بۆ پڕ بکەیتەوە و نەك هەر هیچ دەلالەت و واتایەکی مەعریفی قووڵمان پێ نابەخشێ، بەڵکو لە چێژی ئیستاتیکاش (کە گوایا ئەم جۆرە شیعرە لە بنەڕەتدا بۆ ئەم مەبەستە نووسراوە) بێ بەشمان دەکا.

ئەمانە شیعر لە پێناو میعردا دەنووسن؛ شیعر لە پێناو وێرانکردنی شیعر و ئەدەبدا دەنووسن… ڕاستییەکەی شیعر لە ئەدەبی ئێمەدا وەك

ئەنفێنزای باڵندەی لێهاتووە، کە هەموو ژیانی ڕۆشنبیریمانی گرتووەتەوە.

بێ گومان ئەوە خۆشم دەگرێتەوە، ئەگەر شیعر و دەقی لەم جۆر و لەم بابەتەم نووسیبێ.

بەختیار محەمەد.

2019 / 3 / 22

پێڵاوی شنگالییەکان … مەولود ئیبراهیم حەسەن

پێشکەشە بە پێڵاوە مێژووییەکانی کورد

پێڵاو..

لە تەک زمان وقسەکردندا ،پێڵاویش تایبەتمەندییەکە مرۆق لە ئاژەڵ لیک جیا دەکاتەوە .
پێڵاو هۆی پێشکەوتنی مرۆق و دروستبوونی نەتەوەو گەشە کردنی شارستانییەتە .
مرۆق بە گشتی و کورد بە تایبەت مێژووێکی دوورو درێژیان هە یە لەگەڵ پێڵاودا .
قانیعی شاعیردەفەرمووێ : خودا ئەو پێیانەی بۆ یە داوەتە من ، بۆ ئەوەی بەو پێیانە بە دوای ناندا غاربدەم و لە دەست دوژمن هە ڵبێم !
بەڵێ ؛ زۆر پێڵاوی کورد لە ڕێگای نان پەیداکردن و لە دەست دوژمن هە ڵاتندا دڕاوە .
پێڵاو ئەو کەرەستە پیرۆزەیە کە مرۆق بە خاک دەبە ستێتەوە .
لە کارەساتی ئەم دواییە ی برا کوردە ئیزەدییەکان، پێڵاو یەکەمین قوربانی وبەرچاوترین زیان بوولە یەکە یەکەی ئیزەدییەکان دەکەوت…منداڵ ، گەنج ،ژن ، پیاو ، پیر ، نە خۆش ..ساغ پێڵاوەکانیان ، پێڵاوە قایش ولاستیک وکڵاشە دڕزووەکانیان بە

نرخترین و پێویسترین کەرەستەکانیان بوون ، کە لەم □□ژ□□ش□دا تا
ڕادەیەک لە مەرگیان دوور دەخستنەوەو ژیانیان بۆ مسۆگەر دەکردن .
ئازاری ئەم دواییەی پێڵاوی خوشک و برا ئیزەدییەکان ..بەشێک بوولە
ئازاری بەردەوامی میللەتی کورد . برینی پێڵاوەکان برینێکی قووڵی
مێژوویی بوو..برینی هه موو پێڵاوەکانی مێژووی کوردی کولاندمەوە
وبەم شێعــری (پێڵـــاوی شنگالیــیەکـــان)گەرم ..گەرم ئەو بـــرینەم
پێچایەوە .

کۆتایی ئابی /٢٠١٤- هه ولێر

پێشەکیەکی تایبەت بۆ چاپکردنی ئەم دیوانە :-

نووسینی : دکتۆر مایکل لێزەنبێرگ

١٧/٨/٢٠١٥

دوای یەک ساڵ لە هێرشی ڕێکخراویتیرۆرستی داعش( ) بۆ سەر شنگال هیـچ وشەیەک نـــاتوانێت تراژیــدییای ئیزەدیەکـــان پێنـاســە بکـــات ، نواندنی ئەو وێنەیەی کە ئاوارەکانی شنگال لە سەر چیایە سەخت و ترسناکەکانی شنگال بە دوای پەناگەیەک دا دەگەڕان بۆدوورکەوتنەوە لە هێرشەکانی (داعش) هه میشە لە یاد□وریەکانمان دەمینێتەوە . دوای یەک ساڵ بە سەر تێپەڕبوونی ئەو کارەساتە پرسیارەکە ئەوەیە ، کە چۆن وشەکان دەتوانن بڕیار لە سەر گەورەیی ئەو کارەساتە بدەن ، هه روەها بە شێوەیەکی ڕێشەیی چۆن دە توانرێت ئەو زنجیرە ڕووداوە ترسـناکە بگـوازێتەوە بۆ نـــاو ئەدەب ؟ شـاعیری کـورد (د.مەولـود ئیبراهیم حەسەن) هه وڵدەدات کە ئەم تراژیدیایە بگوازێتەوە بۆ ناو شێعر ، بیرۆکەو ناوە ڕۆکی شیعرەکە پێڵاوە ! هه ڵبژاردنی ئەو بیرۆکەیە خوێنەر توشێ سەر سوڕمان دەکات . بەڵام ، (د. مەولود)هه وڵدەدات شێعرەکە ی بە شێوەیەکی ئەدەبی بێت ، بەڵام ، لە هه مان کاتدا ئەدەبی نەبێت ! لە لای خوێنەر کە لێی تێنەگات ، پێشنیار دەکات وشەی پێڵاو ئەو وشەیە کە ئێمە پەیوەست دەکات بە نیشتمان و شوێنێکی ئارام بۆ ژیان ، بە پێچەوانەوە لە دەستدانی تاکێک پێڵاو (میتافۆرێکلی)- یەکسانە بە لە دەست دانی ژیان ، (د.مەولود) سورە لە سەر شاردنەوەی ئەو مانا سمبۆلیە چاوەڕوان نەکراوە و زرینگەی پارچە هۆنراوەکە کە دراوەتە پاڵ ئەو وشەیە (پێڵاو)شێعری کوردی بەدەگمان ئەو بەها جەوهه ریەی هه یە بۆ ئیلهامکردنی هۆنراوەیەکی بێگەرد . زیاتر توندوتیژی وناخۆشی تێدا بەرجەستە بووە ، هه روەکو ئەو شێعرانەی لە بارەی ئەنفالی ١٩٨٨ وە هێرشی داعش ٢٠١٤ کە تەنها بۆ بەدەست هێنانی ڕێژەی جینۆسایدی و لە ئێستاوە بە ڵگەیە کە بۆ دەربڕێنی ئێش وئازاری خۆی و بەڵگەیەکە لە نێوان ئەزموونی تاک وداوای یــارمەتی کــردنە لە جیهانـــدا .شێــوازی دەربڕێنەکە زیـاتر سیاســـییە ،نەک جـــوانی ، بە درێـــژی ئەم هۆنـــراوەیە شێعرەکـــانی

(د.مەولود) وا لە خوێنەر دەکات کە خۆی بڕیاربدات ، بەڵام ، ئەم چەند پارچە هۆنراوانەی (پەڕاوی شنگالییەکان) تەنیا بۆ پێناسە کردن نییە . بەڵام ، بە زاڵبوون بە سەر کاری تیرۆرستییە لە سەر چیای شنگال . شیعرەکە لەوەدایە هەما لە تەنیایی مردن ناکات ، بەڵکو هەمایەکە بۆ هیواو لە دایک بوون.

شنگال لە ڕؤژی ٣/٨/٢٠١٤ دا

ڕێکخراوی تیرۆرستی داعش(دەوڵەتی ئیسلامی لە عێراق و شام) پاش ئەوەی بەشێک لە خاکی سوریاو عێراقی داگیرکرد، لە ڕؤژی ٣/٨/٢٠١٤ دا هێرشی کردە سەر شارۆچکەی (شنگال) لە کوردستان ، دانیشتوانی شنگال هە ڵگری ئایینی (ئیزیدی) ین وبە هەی دەسبەرداری نەبوونیان لەم ئایینە کۆنەی خۆیان زۆرجار لە مێژوودا (فەرمان) یان بە دەرچووە ، فەرمانی کوشتنی بەکۆمەڵ !! هە ربۆیە ئێستاش گۆرانی لاوک و چیرۆک وپەندو گۆتەیان ، بەشێکی گرنگی باسی ڕەشەکوژی ئەو فەرمانە زۆرانەیە .کە ئیزدییەکان دەڵێن : ژمارەی فەرمانەکان بەمەی داعشەوە دەکاتە (٧٤) فەرمان .

لەم هێرشە داعشی تیرۆرست شنگال و گوندەکانی دەوروبەری بە تەواوی داگیرکراو خەڵکەکەی بەشێکی زۆریان کەوتنەدەست داعش و زۆربەی پیاوو گەنج و ژن ومنداڵەکان کوژران و زیاتر لە ٣٠٠٠ کچ وژن کەوتنە دەست ئەم ڕێکخراوە تیرۆرشتە و وەک(سبایە) کەوتنە کڕین و فرۆشتنیان و ئێستاش بەشێکی زۆریان ڕەزانە لەم شارو ئەو شار بە هه رزانترین نرخ دەفرۆشرێن و دەفرۆشرێنەوە .

ئەوانەش کە مانە و حاڵی خۆیان بە جێهێشت و بە پێیان ژن ومنداڵ و پیر ڕوویان لە (چیای شنگال) کردوو لە ژێر هە ڕەشەی ترس و بێ پێیان و بەبێ نان و ئاو ڕووەو ڕزگاری وئازادی کۆچ وڕەویانکردوو کەوتنە بەر زوومی کامیراو دەزگاکانی ڕاگەیاندن..دیمەنی زۆر دڵهاژێن ودڵتەزێنیان لە بەدنیادا بڵاو بووەوە . ئێستا ئەو ئیزیدیە کوردە هە ڕاتوانە لە کەمپەکانی سەرچیای شنگال وشارەکانی ڕؤژئاوای کوردستان و هە رێمی کوردستان و شارەکانی ترکیا بە بریندداری وبێ لەکدابڕاوی دوور لە مانە و شاری خۆیان لە نێو خەم و ئازار شەووڕۆژلێک گرێ دەدەن و هە ندێکیشیان بە ڕێگای مەرگ ڕووەو هە ندەران سەری خۆیان هە ڵگرتووە ، دەستەیەکیش لە کچ و کوڕە ئازاکانی ئیزدییەکان لە ڕێزەکانی پێشمەرگەو شەڕڤانان چەکی بەرگرییان کردووتە شان وخەریکی ئازادکردنی خاک و پاراستنی پیرۆزییەکانی کوردستانن.

مەولود
دیوانی پێڵاوی شنگالی□کان
توڕەیی پیر
-هێ ی دنیا
تۆ ئاگاداری ،
لە هه موو جیهاندا
هیچ ژیانێک
لە ژیانی نێو(کوردستان)
پڕ (باج)تر نییە!؟
هێ ی جیهان
تۆ دەزانی ،
لە هه موو مێژوودا
تاجی سەری
هیچ پادشایەک
لە تتاجی پێی پەتی
منداڵە شنگالی□ک
پڕ (تاج)تر نییە ؟!

مۆر
پێڵاوێکی پیرۆز
لەگەڵ پیرێکی نوورانی
خۆیان نەدایە دەست ،
بەرەو چیای شنگال
بەڕێ کەوتن
هه ورازو لێژ .
لە پڕ بە جووتە
درانە بەر
ڕێژنەی دەسڕێژ .
نوورانی.. بریندار بوو
پێڵاو..کونی تێکەوت.
خوێن ڕێچکەی بەست
شنگال سوور بوو
شنگال ئاڵ بوو
بۆ یەکەمینجار
چیای شنگال

بەرەو سەردەمێکی تازە
مۆری خوێناویی
ژیانێکی نوێی پێکەوت .

داهێنان
لە هه ڵاتندا
هه ڵاتنی دەست تاریکی
لە پێناو ڕؤیشتن
لە پێناو ڕووناکی و
بەردەوامی ژیان .
منداڵە شنگالییەک
پێڵاوەکانی
گیان لەدەست دەدەن.
منداڵ..
لە پارچەی لبادو بەن
نوێترین پێڵاوی
داهێنا.
پێڵاوێکی
پڕ لە پەیامی ژیان .

بریندار
پیرەک..
لە چیای شنگال
تاکێکی پێڵاوەکەی
بریندار بوو.
بە جێی نە هێشت
هه ردوو تاکی پێکەوە
خستە باخەلی
بە پای پەتی
بە پێڵاوی بریندارەوە
بەردەوام بوو
تا ڕزگار بوو.

بەرد
پێڵاوی قایش
دڕا
پێڵاوی لاستیک
پچڕا

- پێڵاوی بەرد
  لە پێ دەکەم.
  پێڵاوێک
  هیچ پاڵەوانێک
  بەدەستی نەهێنابێ
  پێڵاوێک
  هیچ پادشایەک
  بۆی نەکڕابێ!

هاوڕێ
کچۆلەیەک
لە گەڵ تاکە پێڵاوەکەی
گەیشتە
کەمپی نەورۆز.
کچە پێڵاوەکەی
گرتبووە باوش
وەک خوشکێکی
دڵسۆز.
ل□و □ۆژ□وە
خۆشی دەوێ
ماچی دەکا
لە ڕووی خۆی
هه ڵدەسوێ
شەو بەیەکەوە
دەخەون
بەیانیان
لەگەڵی دەدوێ.

پێڵاوێک لە گوڵ
پێڵاوکان
زۆر منداڵ بوون
بەرگەی کۆچ وڕەویان
نەگرت.
پێیەکان بچوک
بچوک
ناسک ناسک
ڕۆیشتن
یالەویال
باسکەو باسک
پێیەکان بەرە بەرە
غونچەیان کرد
غونچەی (گرێ)و(کوڵ)
غونچە پشکووتن
بوون بە
پێڵاوێک لە گوڵ.

میرات
منداڵێک
لە چێای شنگال
دایکە پیرو نەخۆشەکەی
بەرگەی کۆچ و ڕەوی
نەگرت..مرد.
منداڵەکەش
بۆ سەبووریو
هاودەنگیی
پێڵاوکانی دایکی
ماچ کردو
لەگەڵ خۆی برد.

نەوە

باوکێک
لە شنگال
کوڕەکانی هه مووی
کوژرابوون.
کچەکانی هه مووی
بردرابوون.
ئەوەئ بەدەستیەوە مابوو
وێنەی منداڵەکان و
جووتێک پێڵاوی
دڕابوون.

مارەیی
کچ و کوڕێکی شنگال
یەکتریان خۆشدەویشت
خۆشەویستیەکی
پیرۆزو حەلال
لە کۆچ و ڕەو
زۆر بەدڵ وداو
ڕێکەوتن و بڕێاریان دا
ببن بە یەک ماڵ .
مارەییان بۆ یەکتر
جووتێک پێڵاوبێت
پێڵاو.

هاوسەر
دوو تاکە پێڵاو
یەکێکیان
پێڵاوی ژن
ئەوەی تریان
هی پیاو
لە سەر (بیری بەهار)
لە چیای شنگال
گەیشتنە یەک و
ڕێککەوتن

سەر پێکەوەنێن
بۆ ڕۆیشتن
بۆ بەردەوامی ژیان
ببنەوە بە خاوەن ماڵ.

کارگە
کاتێ شنگالییەکان
هه موو پێکەوە
لە پێناو مانەوە
پێڵاوی خەباتیان دڕی
شنگال
بەردەکانی خۆی
هه ڵوەراند
وەک دایکێکی دڵسۆز
بۆ بەر پێی
پێخواسەکان
کردی بە خۆڵێکی
نەرم و پیرۆز
هه ربەدەستی خۆشی
شریتی شۆڕشێکی نوێی
پێڵاوی تازەی بڕی.

حەج
تا ئێستا ئیزەدییەکان
کە دەچوونە حەج
لە بەر دەرگای
لالشی نوورانی ،
پێڵاوەکانیان
دادەکەند.
لە مەودوا هه رلە شنگالەوە
پێتان خواس کەن
حەجتان قبوڵە
بێ چۆن وچەند.

فەرمان
لە کۆچ و ڕەوی
شنگالییەکان
پێڵاویکی
مێژوونووس
خەریک بوو
دڵی پێڵاوێکی
گەنجی دەدایەوە.
وردە وردە
پێ بە پێ
فەرمان بە فەرمان
ڕابردووی
دوور دووری
بۆ دەگێڕایەوە.
گەنجی پێڵاو
سەرسام بوو
توڕەو توندهه ڵسایەوە.
ئەوە چیە ؟باسی چێ دەکەی ،
پێڵاوی پیر؟
ئەوەی تۆ دەیڵێی،
هه رهه مان بەسەر هاتە
ڕووياندا وەو
ڕووياندایەوە !

توێشە
منداڵێکی شنگال
تاکێکی نەعلە لاستیکەکەی
پێمابوو.
توند
توند
گرتبوویە مشت.
کە برسی دەبوو
پێڵاوەکەی دەجوی
کە تێنوو دەبوو

پێڵاوەکەی دەمشت.

سەرکەوتن
لە چیای شنگال
فڕۆکەیەک نیشتەوە
منداڵێک
منداڵێکی تەنیا باڵ
فرسەتی بەرکەوت
زوو سەرکەوت
لەوکا تەدا
تاکێکی پێڵاوەکەی
بە جێما!
منداڵ..بێ دوودڵی
زۆر بە سەربەرزی
بە دوای تاکە پێڵاوەکەی دا
دا بەزی.

نەفرۆشتن
ڕۆژنام□ نووسێک
ویستی
پێڵاوی دڕاوی
(پیر)ێ بکڕی!
پیرە..نایفرۆشم،
نایفرۆشم.
تۆزی نیشتانی پێوەیە.
ئەمە پێڵاو نیە!
ئەمە چیای شنگالە
لە سایەی ئەو پێڵاویە
میڵلەتێک
بەسەر پێوەیە

دیاری
ڕۆژنام□ نووسێک

ویستی وێنەی
منداڵێکی شنگال بگرێ!
منداڵەکە زوو
پێڵاوەکانی داکەنی و
لە سەر سینەی خۆی دانا
دانانێکی زۆر پڕ لە مانا!
ڕۆژنامەنووس
وێنەی خۆی گرت
دواجار بەم وێنەیە
گەورەترین
خەڵاتی وەرگرت.

نوێنەر
چێ لە نەتەوە یەکگرتووەکان
دەخوازن،
چیتان بۆ بکەن؟
ئێستا ئامادەن
یارمەتیتان بدەن،
گوێتان لێ بگرن .
پیر: پێیان بڵێ
با لە مەودوا
ڕێز لە پێڵاوی بێ پێ بگرن .

کۆچێکی تر
لە ژێر پردەکەی دھۆک
منداڵێکی شنگال
سەری بە جووتە پێڵاوەکەی
کردبوو.
خەوی لێ کەوتبوو
خەوێکی خۆش
کە دەنگی هۆڕنی
ماشێنەکە
زیندووەکانی ڕاجلەکاند
ئەو کۆچێکی تری

کرد بوو
دەمێک بوو مرد بوو!

کومپ
پیڵاو
جێماوەکانی
چیای شنگال
پێڵاوی
پیرو
گەنج
ژن و منداڵ
ک□ بوونەوە
توڕەو توند
بە هاوارو ناڵەناڵ
بۆ کەسێ
ئاگای لە ئێمە نیە؟
بۆ کەسێ
ئاوڕ لە ئێمە ناداتەوە؟
بۆ ڕێکخراوێ
شارێ
حکومەتێ
کەمپێکمان بۆ ناکاتەوە ؟

کەمپی نەورۆز
منداڵە شنگالییەکە
لە کەمپی نەورۆز
دەستێکی پیرۆز
پێڵاوە لاستیکە
نوێ کەی لە پێ کرد.
بەهه شت دەرگای
کرایەوە.
ژیان لە نوێوە
دەستی پێکرد.

ڕ□ بۆسکی
دا یکێک
لە شنگال
بێ منداڵ بوو
بێ پیاو بوو.
ئەوەی لە دوا فەرمان
بۆی ڕزگارکراو
پێی مابوو
تاکێک پێڵاو بوو.
پێڵاولە باوەش
لە ڕ□ بۆسکی
سەرەی نانی گرتبوو
نەفەرێکیان پێدا
گوتی:
بۆمان بکەن بەدوو.

پاکبوونەوە
دوو پاکیزە
لە دوای (پیسکردن!)
لە دەست داعش
ڕزگاریان بوو.
گەیشتنە چێای شنگال
هاواریان کرد:
ئیزەدنۆ..
کوردنۆ..
وەرن مە بکوژن!
داعش مە پیس کرن!!
خەڵک و چیاکەوتنە گریان
پاکیزە
بە رێزەوە
پێڵاوەکانیان داکەند
گوتیان.. پێڵاو
بۆیان بگێڕنەوە
ئێمە چیمان بەسەر هات!

ئەمەیان گوت و
بە جووتە
خۆیان هه ڵدێرا
بەرەو بەرزی
بەرەو(لوتکەی ئاوات)
پاکیزە
بوون بە کۆتر
جووتە کۆتری
ڕوو لە ڕؤژ هه ڵات .

هه میشەیی
خەریکم
پێڵاوی
جێماوی
شنگالییەکان
کۆ دەکەمەوە.
وێنەی
یەک بە یەکیاندەگرم
چیرۆکی
یەک بە یەکیان
دەنووسمەوە
لە پێشانگایەکی
هه میشەیی
زۆر بە پیشەیی
وێنەی
یەک بە یەکیان
پیشانی دنیا
دەدەم.
چیڕۆکی
یەک بە ئەکیان
بۆ هه موو جیهان
دەگێڕمەوە
تا ئەوڕۆژەی
پێم دەڵێن: هه قا□
دنیا

هه مووی تەنگەیی !

فەرهەنگی چەند وشەیەک.:

پیر:چین و پلەیەکی ئاینییە لە ئایینی ئیزەدیەکان .

کەمپی نەورۆز:کەمپێکی تایبەتە بە ئاوارە ئیزەدییەکان لە ڕۆژئاوای کوردستان

بیری بەهار:بیرە بە هارەیەکە، برهاران ئاودارە لە چیای شنگال.

یرکپ:ژن، ئافرەت ، شەڕەژن.

تووشە: ئەو خواردنەی کە ڕێبوار بۆ ڕێگای دوور لە دەستبوخچەیەکدا هه لیدەگرێ .

ڕۆبۆسکی :گوندێکی سەرسنوورە لە کوردستانی باکوور، لەم ساڵانەی دوایی فڕۆکەی ترک ٣٦ کۆلبەری سەرسنووری شەهیدکردن. ئەم ئاوییە هه موویان پێکەوە نانیان بۆ ئاوارە شنگالییەکان ئامادە دەکردو سێ ژەمە یەک بە یەک پێشکەشیان دەکردن .

تێبینی : ئەم دیوانە شیعرە وەرگێڕاو ڕۆژنامە نووس ڕەحمەتی مامحستا خالید بەکرئەیوب کردوویە بە عەرەبی و ئوستاد جەلال زەنگابادی پێیدا هاتووتەوە ،دکتۆر حەمید عەبدوڵلا کردوویەتە ئینگلیزی ، بەڕێز عوسام حەسرەتی و مامۆستای ڕۆمانوس وەرگێڕ ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل کردوویانە بە ترکی ،دکتۆر ڕەحیمی سورخیش کردویەتیە فارسی ، برای هونەرمەند محەمەد فەتاح مۆتیڤەکانی بۆ کێشاوە و لە دەزگای بەدرخان ساڵی ٢٠١٥ چاپکراوە .

مەولود ئیبراهیم حەسەن – هه ولێر

هەڵمەتی دارێک بچێنەو شارێک سەوز بکە ... عەلی مەحمود محەمەد

شەوێک لە چالاکییەکی ژنگە پارێزی جیهانی بووم بە تامی کوردی لە شاری هەولێر, لە کۆتادا ڕێکخراوی خاوەند پڕۆژە هەرچی عەمید و بەرپرس بوو کۆی کردبووەوە ڕێزی لێنان , تەنها من مابومەوە بە دەست بە تاڵی, خەڵاتکراوان سەرتاپا لەوانە بوون بە ئۆتۆمۆبیلی گەورە

هاتو چۆ دەکەن و حیمایە لەپشتن و خاوەند مەزرەعەن, واتا ژینگەی سەر زەوی و بن زەوی پیسەکەن, ئەگەر شەریکە بەشەکانی پاڵاوگە نەوتەکانیشی تێدا نەبووبێت, لەبەر دارچنەرەکان بەر ئەوان کەوتبێت, یان خاوەند کۆمپانیای عەلاگەی لایەن و قاپ و گەڵاسی سەفەری و دەبە ئاو…, کە ئەمەم بینی چاوم چووە پشت سەرم و خەم بە نەگیرا و هاوارم کرد, ئەمانە لەسەر ژینگە هەقی زیندانیان هەیە نەك ڕۆز لەنان, دیارە کەس گوێی لە هاوارەکەم نەگرت.

خاوەند پارەو دەسەڵاتەکان نەك هەر ڕۆزلینانەکان دەکەن, بگرە خاوەنەکانیشیان لە گیرفانیانداین , ئەگەر دادگایەکی ژینگەیی لەم کوردستانە هەبێت کەسیان رزگاریان نابێت, لە هەمووی خۆشتر یەکەك لەوانەی ڕۆزی لەگیرابوو, لەناو گەراجەکە تەپەڵەکی جگەرەکەی رشاندو بە بێ تەناشەك بەی دەرچوو, دوکەڵەی دوای ئاگزەزی سەیارە گەورەکەی کیلۆمەترێك بۆ ئاسمانا تارمایی دروستکرد.

ماوەیەکە سیاسیەکانی کوردستانیش وەك مەدەیەکی سیاسی, هەڵمەتی نەمام چاندنیان دەستپێکردووە, یەکتری بانگ دەکەن بۆ نەمام چاندن, بەتەدەستەوایی, جاری واش هەیە تەکلیف لە یەکتری دەکەن, وەك ئیکلامەك گوایە ئەمانە ژینگە پارێزو سەردەمین, لە کاتێکدا خۆیان و کاروانی ئەتەمبیلی حیمایەکانیان, مەزرەعەو کارگاو بیرە ڕەنگاو ڕەنگەکانیان,پیسایی و پلاستیکەکانیان, بیرە نەوت و کارگای چیمەنتەو ئاوو عەلاگەو … کانیان, داگیرکردنی گردو هاوینەهەوارەکانیان, پاڵاوگەو چەند دوکەڵەی مەکینەکانیان…. ئەوەندە زۆرە سەرتاپای کوردستان بکەن بە دار پیسایی ژینگەی ئەوان پاك ناکاتەوە.

کەم باخچەی گشتیتان کرد بە ماڵی خۆتان, کردتان بە بەنزینخانەو پاڵاوگەو مەعمەل چیمەنتەکانتان, .. . ئیوەوان نەك تەنها کوردستانیانن هەموو داگیر کرد, بگرە سەر زەوی و بن زەویانیش هەموو پیس کرد.لەم کوردستانە, ئەوەی ژینگە پیسە کات هەر ئێوەن, ئەوەی هاوینەهاوار وشە کات, هەر ئێوەن, ئەوەی ئاسمان ڕەشە کات هەر ئێوەن, ئەستا بە چەند دارێك و بۆڵەکەی دەستتان هەڵمان مەخەڵەتێنن.

خۆناسی و داگیرکەر و دوژمنناسی
… هەڵۆ بەرزنجەیی

کاتێک گرنگی و بەها و پیرۆزی نەتەوە و نیشتمان و زمان و فەرهەنگ و دابوو نەریت و شتگەلێکی تر، لە ناسنامەیەکدا کۆدەبێتەوە و بەڕوونی بەرجەستە دەبێت، ئیدی هەر تاکێک و هەر هاوڵاتییەک، ئەم ناسنامەیە لە گیرفانی خۆی دەنێ و بە شانازییەوە هەست بە بوون و سەنگ و نرخی دەکات و دەتوانێ خۆی پێوە نمایشت بکات و نیشانی جیهانی بدات. ئاخر هەر هاوڵاتییەکی ئەم جیهان، کاتێ بچێتە وڵاتێکی بێگانەوە، بەم ناسنامەیە دەناسرێتەوە و گەرەکە نیشانی بدات. ئیدی ئەم پارچە کاغەزە یاخود پلاستیکە، کۆکەرەوەی هەموو زانیارییەکە لەسەر تۆ و بەهای مینەکی بەهیچ شتێک ناپێورێ.
واتە بە هەر کەسێک، دەرەوەی سنووری وڵاتەکەی کۆتایی بە نیشتمانی خۆی دەنێ و ئیدی دەبێت لە ڕێی ناسنامەکەیەوە خۆی بەناسین بدات. دروست هەر یەک لە ئەمە لەم ناسنامەیەدا خۆی دەبینێتەوە،کە ناسنامەکە بەخۆی بنچینەیەکی ئەنترۆپۆلۆژی و مێژوویی و مۆڕاڵی و هەیە. بەم شێوەیە ئەو تاکە ناچارە ئەو سیمبۆڵە بکاتە جێی پیرۆزیی و شانازیی خۆیی و وڵات و دەوڵەتەکەیی بە هەموو وزە و توانایەکییەوە داکۆکی لە بکات و بە چاوێکی بەنرخەوە تێی بڕوانێ. ئەمە تا ئێرە، بوون و خۆناسین بەشێکە لە دیمەنی تابلۆکە، بە نەخشاندنی ناسنامەی نەتەوەیی.
تۆ کێیت؟ لەکوێ لەدایک بوویت و چیت دەوێ؟ دەوروبەرت چۆنە و کێن؟ گەرەکە چی بکەیت؟ ئاڵات کامەیە و هەبوونت چ مانایەکی هەیە؟. گەلێ پرسیارگەلی تری چارەنووسساز لەسەر پانتایی تەواوی پرسیارەکان ڕووبەڕووت دەبێتەوە. زۆرینەی ئەم پرسیارانە تاکی خوداپێداوی ژێر سێبەری ئازادیی و دەوڵەتی سەربەخۆ هەر لە منداڵییەوە لە خێزانەکەیەوە، لە باخچەی ساوا و قوتابخانەی سەرەتایی و لە ژیانی ڕۆژانە و دەوروبەرەکەیەوە، لە دامودەزگای میدیاییەوە، فێری بووە و دەیزانێ و پێی پەروەردەکراوە و بۆی کراوەتە بەشێکی زیندوو و بەڵگەنەویست و جیانەبووەوەی مێژوو و دەفاکتەی ژیانی.
بەنموونە منداڵێکی ئەڵمانی هەر زوو بە ئاڵای ئەڵمانیا ئاشنا دەبێت، لەڕێی تیڤی و ڕۆژنامەوە یاخود هەڵبژاردەی وەرزشی نیشتمانییەوە، یان گرووپی موزیکی نەتەوەیی، یاخود ئەو سیمبۆڵەی بەدیاری لەجەژنی لەدایکبوونی دا بۆ دەت…هەتا دوایی. وەک منداڵی گەلێکی خاوەن دەوڵەت، بێ ترس و شەرم بەندی دەکاتەوە و نیشانی

دەدات و سروود و گۆرانی بە باڵادا دەچڕێت و لە پێویست دا داکۆکی لە دەکات و خۆی بە دەکاتە قوربانی. ئاخر ئەم دەستکەوت وتایبەتمەندی و جیاوازییە بەرهەمی ئەوەیە ئەو:

{{ نەخشەی وڵاتەکەی لەسەر ئەتڵەس هەیە، ئاڵای وڵاتەکەی لە هەردەرە دەشەکێتەوە، ناسنامە و پەساپۆرتی دەوڵەتەکەی لە گیرفانیدایە، زمانی سەربەستە. مێژووی ئازادە، بوونی سەلمێندراوە، هەبوونی بەرجەستە بووە}}

بەڵام منداڵێکی کورد بە هیچ لەم خەونانەی شاد نەبووە و بێبەرییە لەم بوونانە و ئەم دەرەتانەی نییە ئەمانە بەدەست بهێنێ. بە هەڵگرتن و هەڵکردن و باسکردن و داکۆکیکردنی ئەم سیمبۆڵە ڕووبەڕووی سزای توند دەبێتەوە. هەڕەشە و مەترسییەکان هەندە گەورەن، هەر لە ساواییەوە لە ماڵەوە فێری ئەوە دەکرێن، نکۆڵی لەم بوونانە بکەن، هەرگیز توخنی ئەم جۆرە باسانە نەکەون، چونکە دوژمن دەندەیەکی بقۆیە.

بەم شێوەیە هەرکاتێ بەها و گرنگی ئەم پرسە لە کەسایەتی هەر تاکێکدا، بەدیار بکەوێ، ئەوسا کەسایەتییەکی بەهێز و باوەڕ بخۆ و سەربەرز دەتە مەیدانەوە و لەزەتێکی مینەکی بە سنووریش لەم هەبووە ماکی و مینەکییە دەبینێت. هەروەک تۆ مەلەوانی نەزانی ، تێناگەیت ئەم وەرزشە چەند بە سوود و خۆشە و لەشساغ نەبیت، نرخی تەندروستی باش نازانی و دڵ ئارام نەبیت، نازانی شادمانی چ تامێکی خۆشی هەیە. کە ناسنامە و دەوڵەتیشت نەبوو، بەهای هیچ بنەما و خەسڵەت و تایبەتمەندییەکی نەتەوەی خۆت بە دروستی و پیرۆزیی نازانی.

دکتۆریش بەرلەوەی چارەسەر بە نەخۆش بنووسێ، خودی نەخۆشییەکە دەستنیشان دەکات. ڕاوچیش کاتێ دەچێ شکار، بە ئەوەی بکەوێتە نێچیرەوە بێتەوە، بیر لەوە دەکاتەوە، سێرەی تەواو لە نێچیرەکان بگرێ. کەواتە بە ناسین و دیاریکردنی تەواوی ئامانج، کەس بەدروستی و تەواوی بەئاوات و هیواکانی ناگات. لە خەباتی نەتەوایەتیش دا، کار دەکرێ بەهەمان پێودانگ. نەتەوەیەکی داگیرکراو و دابەشکراوی وەک کورد، پرسەکەی لەوە قووڵترە، بە دوژمنناسی/ئەوانیترناسی بتوانێ بگاتەوە ئاواتەکانی.

بەرلەوەی قسە لەسەر دوژمنناسی بکەم، با ئاماژەیەکی خێرا بدەم، کەوا دوژمن لە مێژە پڕۆژەی کوردناسی لە دیدی خۆیەوە، لەبەر ڕۆشنایی ستراتیژی ئاسایشی نەتەوەیی خۆیەوە، ئەنجام داوە. هەر ڕۆژەی لەژێر بەرگێک دا نیشانی دەدات و بە دەمامکەوە خۆی پێوە دەنوێنێ. دۆسییەکی ئەستووری خستەتە ئەرشیفی نهێنی وڵاتەکەیەوە. هەر گرووپ و حکومەتێک و ڕژێمێک بێت، هەر دەتوانێ پشت بەم ئەرشیفە ببەستێ و مامەڵەی خۆی لەگەڵ کورد دا نەخشە بکێشێ و دیاری بکات.

ئەوان نەک هەر ئەرشیف، بگرە دەزگا و دامەزراوەی سەربەخۆ و تایبەتیشیان بۆ ئەم ستراتیژەی خۆیان بە خۆیان نەخشاندووە ساز داوە. مێژووی کورد و سایکۆلۆژیەتی تاک و کۆمەڵگەی کوردییان شارەزا بوون.

هەندەی لەبیرم بێت و لێی تێگەیشتبم، تا چەند دەیەیەک لەمەوبەر لە: تورکیا، بەند ئەجەوید ، لە ئێران، ڕەفسەنجانی، لە عێراق، طارق عزیز، لە سووریا، عبدوڵا احمر سەرپەرشتی دۆسییەی کوردیان لە دەوڵەتەکانی خۆیان دا کردووە. لەم دەوڵەتانەدا، دامودەزگا لەسەر دۆسییەی کورد هەیە، کۆمەڵێ خەڵکی شارەزا لە بوارە جۆراوجۆرەکان دا،کاری تێدا دەکەن و وەک ژێدەرێکی Think Thank، بۆ هەر پرسە لەمەڕ کوردەوە تەماشا دەکەن و دەنە هەژماردن.

ئەوان سەرقاڵی داڕشتنی پلان و بەرنامەی جەهەننەمی خۆیانن، چۆن بتوانن پێبەپێی گۆڕانکارییەکان ڕووبەڕووی کورد ببنەوە و قەی بکەن. ئەم ڕاستییەش لە حوکمی بەڵگەنەویستدایە و جێی حاشالێکردن و نکۆڵیکردن نییە. ئەگەرچی دەوڵەتە داگیرکەرەکان بەخۆیان لەنێو خۆیان دا ناکۆک و ستراتیژ و بەرژەوەندی جیاوازیان هەیە، لە ڕێککەوتنامەکانی نێوانیان و کۆبوونەوەی بەردەوامی چواردەوڵەتەکە، یان سیانیان لە دژی کورد،ئەو ڕاستییە دەردەخات، لەناوبردن و گەمارۆ و قەتیسکردنی کورد و هێشتنەوەی بە بندەستی باشترین بەڵگەی بۆچوونەکەمانە.

ئەم دەوڵەتانە دژ بە کورد بە ئاشکرا و نهێنی دەیان ڕێککەوتننامەی هاوکاری نێوان خۆیان و مۆرکردووە. لە بەرامبەردا کوردی ستەمدیدە، هەر خەریکی ڕازاندنەوەی چەمکی و پەیامی “برایەتی ” قبووڵکردنی پلەی برا بچووکی و چوونە شیرینی خەو و باوەڕ بە چارەسەری دیموکراسی و برایەتی و ئایینی و ئایدۆلۆژی و بانگاشەی پێکەوە ژیانی داگیرکراو و داگیرکەر و زۆر شتی تریش دەکەن. یاخود گرێدانی خەباتی کورد و نەتەوە سەردەستەکان لە بەرخاتری قسە و بۆچوونەکی مارکس و وتەیەکی ئایینی ئیئسلام و هتد…

” ناسیۆنالیزم بە ئاڕاستەی ناوخۆدا ئینتەگراسیۆن و بەڕووی دەرەکی دا،خۆجیاکردنەوە و دەستنیشانکردنی سنوورە”.

نەتەوەیەک خۆی دروست دەکات و لە وێنەی خۆی وێنەی دژەکەشی دەخوڵقێنێ. واتە لە وێنەی خۆیدا وێنەی دژەکەی دەنەخشێنێ. ئیدی بەم شێوە تا هەواری ئاسوودەیی و ڕەوینەوەی مەترسی و هەڕەشە دەرەکییە ترسناکەکان. ناسیۆنالیزم بەم ڕەوتە کار دەکات. زلهێزێکی وەک ئەمەریکا هەمیشە وێنەی دوژمن و نەیار و ڕکەبەرێک بۆ خۆی وێنا دەکات، تا ستراتیژی سیاسەتی خۆی داڕێژێ و درێژە پێ بدات.

هەر لەم ڕوانگەیەوە بەیەکا دەبینین نە ئەلەکسەندەری گەورە و نە

ناپلیۆن، بە زانین و زانیاری لەمەڕ ئەو ناوچانەی داگیریان کردووە، هێرشیان نەکردووە. ئیدی هێرشکەر بیت یاخود هێرش بەکراو، زاڵم بێت یان زوڵم لێکراو بیت، دەبێت بەرامبەرەکەت بناسی. هەڵبەت ستەملێیکراو پێویستە لەسەری دوژمنە ستەمکارەکە بەدیقەت و باشتر بناسێ، هەتا زووتر لەدەستی رزگاری بێت. دەنا هەرگیز لەژێر ملهوڕیدا نایەتە دەرەوە. عەرەب و ئیسرائیل بەم میکانیزمە کار دەکەن بەتایبەت ئیسرائیل. ئەمەریکا و ناتۆ لە ڕێگای ستراتیژی Dubell Beschluß،توانییان شورەوی گەمارۆ بدەن و هەوڵی داتەپینی بدەن.

لە جیهانی ئەمڕۆدا گرتنەبەری ئەم ستراتیژە شتێکی نوێ نییە، لە بایەخی زیاتری پێدراوە. بۆ نموونە گەر لە نێوان ئەڵمانیا و فەرەنسا کێشەیەک سەر هەڵبدات، میدیا و سیاسییەکان لەهەردوو لا، سەرەتا گوێ دەگرن لە کەسانی شارەزا و پسپۆڕ و ئەوانە لەو دازگای دوژمناسییەدا/ بابەتەن بێگانە یاخود دراوسێناسییەدا کاردەکەن. واتە ئەڵمانیا گوێ لەئەڵمانەکان و فەرەنسا گوێ لە فەرەنسییەکانی خۆی دەگرێ. دوای شرۆڤە و هەڵسەنگاندنی تەروتەسەلی بابەتەکە، ئەوجا هەنگاوەکانی دیکە دیاری دەکرێن.

لای ئێمە تاکی کورد نە پێناسەیەکی دروستی بۆ خۆی هەیە و نە توانیویەتی بۆ داگیرکەر و دوژمنەکەی هەبێت،ئاخر پەروەردە نەکراوە.کراوە بەسەقتی گەوهەری دەزەکەی تێگەیەندراوە. دەنا لە کوێی دنیادا،لە مێژووی کام گەلێک دا باسی (برایەتی و پێکەوە ژیان و …هتد لە نێوان داگیرکراو و داگیرکەردا کراوە)!؟ وەک مامۆستا مەسعوود محەمەد دەڵێ: " ناشێ (پێکەوە ژیان) لەسەر گومان و مەترسی دامەزرێت". ئەمەش کتومت ئەو هاوکێشەیە وەنا دەکات،کە بە درێژایی مێژوویەکی دووروودرێژە لەنێوان کورد و ئەوانی داگیرکەردا نەخش بووە.

داخە کەسێکی هۆشیاری ڤێتنامی هەبووە بیەوێ بانگاشەی پێکەوە ژیان بکات لەگەڵ ئەمەریکاییەک دا! جولەکەیەک هەیە دروشمی پێکەوە ژیان بێت لەگەڵ ئەڵمان دا! ئێستا ئۆکرانییەک و پۆلەندییەک هەیە ئەو داوا و دروشمیان بێت لەگەڵ رووس دا؟!. بێگومان نەخێر. نەتەوە بندەستەکان خۆیان دەناسن و دوژمنەکانیشیان باشتر دەناسن.

لای ئێمە ئەزموونەکانی ڕابووردوو ئەوەیان بەدیار خستووە، فەرماندەیەکی سەربازی، سەرۆکی حیزبێ، سکرتێری ڕێکخراوێک، کەسایەتییەکی دیار، پیاو ماقوڵێک یاخود سەرۆک هۆزێک خۆی بە ئینسکلۆپیدیا دەبینێ و خۆی دەکاتە ریش سپی و کوێخای چارەنووسی نەتەوەیەک. لەیەک دیداردا، لەگەڵ لایەنی بەرامبەردا_ داگیرکەری دوژمن _ پرسی کورد، یەکلایی دەکاتەوە. ئەم تاکە کەسە قسەی سەرەتا

و کۆتاییش دەکات لەسەر باری سیاسی، مێژوو، جوگرافیا، کولتوور، یاسا، زمان و زۆر شتی تریش. هەر ئەم نەزانی و نەشارەزایی و نەناسینەی دروستی ئەوانە، وای کردووە بەدرێژایی مێژوو کورد نەتوانێ یەک گرەوی سیاسی لە دوژمنەکەی بباتەوە. وەک دەزانین کورد هەمیشە براوەی مەیدانی جەنگ و دۆڕاوی سەر مێزی گفتوگۆ بووە.
ئەوەی لێرەدا دەبێتە ئەرکێکی نەتەوەیی و پێویستە گورجوگۆڵانە ئەنجام بدرێ، پێویستە دەیان پەیمانگا و ناوەندی داگیرکەر و دوژمنناسی تەنانەت وەزارەتیش بێتە دامەزراندن. گۆڕینی پەروەردەی تاکی کوردە لە بێئاگایی و نەناسیەوە بۆ هۆشیاریی و ناسینی خۆیی و داگیرکەرەکەی. ناساندنی داگیرکەر و مەترسیەکانێتی لە هەموو ڕەهەندە سیاسیی و مێژوویی و سەربازیی و ئابووریی و رۆشنبیریی و لایەنەکانی تریەوە. کەی ئەم هەموو زانین و زانیارییانە، دەبنە هەوێنی کۆشانی ستراتیژی ئاسایشی نەتەوەیی . ئەو ستراتیژ و سیاسەتەی، کاری لەسەر نەکراوە و لە ئەقڵی سیاسی کورددا، هێشتا هەر بزرە.
تاکی کورد بە ناسینی خۆیی و بەهێز کردنی (من)ی کورد، دەبێت بە مێژووی ڕاستەقینەی خۆی ئاشنا بکرێت! پەند و وانە لە ڕابووردوو وەرگرێ و بزانێ بۆ ئەو چارەنووسەی بەسەردا هاتووە!؟ و کە خەبات بە گۆڕینی واقیعی تاڵی بندەستی دەکات، بزانێ بۆ چەک هەڵدەگرێ و بەچی تێدەکۆشێ و ئامانج و ستراتیژ چییە!؟ و کوردبوون و بەرژەوەندی و قازانجەکانی لە کوێی هاوکێشەکان دا دەوەستن!. دەبێت ناسنامەی کوردبوون و دۆزی ڕەوای کورد، بە هەموو ڕەهەندە مێژوویی و کۆمەڵایەتی و سیاسیی و ئابووریی و فەرهەنگییەکەیەوە، لە چوارچێوەیەکی چەسپاودا دابڕێژرێت، هەموو تاکێکی کورد، وەک ناوی خۆی بیزانێ. ئاخر:" ئەمە ئەگەر خەریک بین مێژووی دەستکرد بخوێنینەوە، لە چارەسەرکردنیشدا دەردی دەستکرد تیمار دەکەین".
مەسعوود محەمەد. بەداخەوە بەشێکی هەوڵ و تیمارەکردنەکانمان(شۆڕشی داگیرکەرچێتی و دیموکراسی بۆ داگیرکەر و ئۆتۆنۆمی بۆ کورد و کۆمەڵێ دروشم و داوای تری پووچەڵ و فشە ماف) لەم کایەدا بە خۆڕایی خەرج کردووە. هاوکات دوای خوێندنەوەیەکی بەدیقەت و وردی نوێ، پێناسەیەکی ئاشکرا و روونی ئەوانی بێگانەی دوژمنی داگیرکەر بکات. ئەنجام نەدانی ئەم ئەرکە لەمێژووی ڕابووردوومان دا، بێتە مایەی ئەوەی هەتا هەنووکە دۆسیەی کورد بە گردومەڵەی فەرمەلە نەبێت.
دوژمنناسی بە خۆناسی نابێت و خۆناسیش، بە هۆشیاریی نەتەوەیی ناکامڵ دەبێت. بەیەکا سەرنجدانەوەیەکی نەتەوەییانە لە ڕابووردووی دوور و نزیکمان، لەسەر ئەو دیفاکتە تاڵەی یەخەی گرتووین و

بەسەرماندا سەپاوە، پێداویستییەکی گرنگە، بۆ زامنکردنی ئایندەیەکی باشتر. دەنا مانەوە لەم دۆخەی بۆمان نەخشکراوە،کە بریتییە لە ونبوون و بێ ناونیشانی و بێ ناسنامەیی لەم گەردونە فراوانەدا، جۆرێکی گەورەیە لە هەتیویی و خەمێکی قوڵ و برینێکی سەخت و گرێیەکی دەروونیی کوشندەیە.

هەڵۆ بەرزنجەیی.. ٨/٨/٢٠١٩

دەست خۆش عەبدوڵلا ئۆجەلانی بەڕێز دەست خۆش بیرمەندە ورد و عاقڵەکە

جیهاد موحەمەد

دەستخۆشیش بۆ هەموو ئەوانەی هانی پەکەکە و تورکیا دەدەن بۆ ڕێکەوتن.

من وەک هاوڵاتیەکی کورد و وەک مرۆڤێکیش، کە هەمیشە ئازاری مرۆڤەکانی تر، یان کوشتن و بڕین و خوێنڕشتنی مرۆڤەکان زۆر ئازارم دەدات، دەمێکە بڕوام بەوە نەماوە کە تەنها بە شەڕ و پێکدادان چارەسەری کێشەکان ناکرێت.

لەدوان و ڕاگەیاندنەکەی عەبدوڵلا ئۆجەلان دڵخۆشم دەکات، کە دەڵێت" دەتوانم لە یەک هەفتەدا شەڕ ڕابگرم و ئامادەم لەگەڵ تورکیادا ڕێکبکەوم".

دنیایەک دڵخۆشم بەم ڕاگەیاندنە، ئەگەر گەلی کورد، زەرەریش بکات، لە هەندێک دەستکەوتی نەتەوەیی بەو ڕێکەوتنەی عەبدوڵلا ئۆجەلان دەستپێشخەریی بۆ دەکات، زۆر باشترە لەوەی دوای دەیان ساڵی دیکە، ڕێکەوتنێک بکرێت و هەندێک دەستکەوتی زیاتری تیا بەدەست بهێنرێت، چونکە درێژەدان بە شەڕ و پێکدادان لانی کەمی زیانەکەی خوێنڕشتنی هەزاران مرۆڤە، چ لە گەلی کورد، چ لە گەلی تورکیا. ڕێککەوتنێک ئەمڕۆ بکرێت بە دەستکەوتێکی کەمەوە، زۆر باشترە لە ڕێکەوتنێک کە هەندێک دەستکەوتی زیاتری تیا بەدەست بێت، کە لە پێناویدا خوێنڕشتن و دەربەدەری و هەڵتەکاندنی ژێرخانی ئابووری و لە

دەستدانی عەقڵی لە پەناودا دەدرێت. دەستکەوتەکی کەم و زیانەکی کەمتر، نەک دەستکەوتەکی زۆرتر و زیانەکی گەلێ گەورەتر، کە لە قەبارەی دەستکەوتە زیاترەکە، دەیان جار گەورەتر و زیانبەخشتربێت.
چارەسەری کێشەی گەلی کورد لە ناوچەکەدا، مەرج نییە تەنها لە ڕێگەی شەڕ و پێکدادانەوە بەدەست بێت، هەروەها مەرجیش نییە بە ڕوخانی ڕژێمێک لە ڕژێمە فاشیەکان دەستکەوتی زیاتر بە دەست بێت بە گەلی کورد، بە تایبەتی ئەوەی لە مێژووی دوور و درێژی ئەم دەوڵەتە فاشیانەدا ئەزموونمان وەرگرتووە، ڕووخانی ئەم ڕژێمانە نەبووەتە هۆکاری گۆڕانکاری بنەڕەتی، وەک گۆڕانکاری لە مەنتالیەت و عەقڵیەت و کولتووری سیاسییدا، بە پێچەوانەوە زۆر جار ئەنجامی ڕوخانی ئەم دەوڵەتە فاشیانە خراپتر بووە بە گەلی کورد و سەرجەم گەلانی دیکە.
لە ڕاستیدا تووندوتیژیی و شەڕ و پێکدادان بە سەندنی ماف، هەرچەندە سوودی هەبێت، ناگات بەو زیانەی کە جگە لە خوێنڕشتنی مرۆڤەکان، جگە لە ماڵوێرانی، جگە لە دەربەدەری منداڵ و ژن و گەورەساڵان، عەقڵیشی تیا لە دەست دەدرێت.
کاتێک کە عەقڵ نەما، بیرکردنەوە نەما، ئیتر بمانەوێت یان نا، وێرانی بە دوای خۆیدا دەهێنێت.
کاتێک عەقڵ لە ئارادا بوو، بیرکردنەوە لە ئارادا بوو، چەند پێشێلکاریش هەبێت، وەلێ ئەو پێشێلکاریانە، بەو جۆرە نابێت کە ترس و تۆقاندنی ئەوەی لە دواوە بێت، کە ڕۆژ بە ڕۆژ و ساڵ بە ساڵ و دەیە دوای دەیە، چاوەڕوانی وێرانکاری زیاتر بین.
ئەمەی کوردی باشور، ئەگەر زاکیرەمان لاواز نەبێت، ئەگەر خۆمان نەخەڵەتێنین، ئەگەر دوای قسەی زلی پارتی و یەکێتی نەکەوین، ئەزموونەکی زۆرمان هەیە لەوەی شەڕ و پێکدادانەکان یەجگار زیانی لە گەل و نەتەوە و نیشتیمان داوە، ئەو "دەریا خوێنەی" پارتی و یەکێتی کردوویانە بە "سەرمایەیەکی ڕەمزی"، کوا ئەنجامکەی؟ خۆ ئەوەتا تا ئەستاش کەرکووک و ناوچە دابڕاوەکان بە هەمان شێوەی جاران هەڕەشەی لەسەرە و خوێن لە پەناویدا دەڕژێت، پارتی و یەکێتیش بازرگانیەتی پێوە دەکەن، نموونەش ڕیفراندەمە عەنتیکەکە بوو.
هەندێک کەس، ڕەخنەی ئەوەیان هەیە، گوایە عەبدوڵڵا ئۆجەلان وتوویەتی "ئەمە دەوڵەتمان ناوێت"، بە بڕوای من دەمێکە سیاسەتی پەکەکە لەسەر دەوڵەت و داواکردنی دامەزراندنی دەوڵەت گۆڕدراوە.
وا هەست دەکەم ئەو کەسانە لە سیاسەتی پەکەکە باش تێنەگیشتوون.
پڕۆژەی "دیموکراتی گەلان" پڕۆژەیەکی سیاسیی هێندە گەورەیە، زۆر لەم دەوڵەتە فاشیانە گەورەترە، زۆر زیاتر خەڵکی لە پەنای ئەم پڕۆژەیەدا دەحەسێنەوە و دەگەن بە کەمێک مافی بنەڕەتی. ئەم

پڕۆژەیەش مەرج نییە تەنها لە ڕێگەی شەڕ و پێکدادانەوە بە دەست بێت.

ئەگەر ورد بیربکەینەوە، پێدراەوکان باش هەڵبەسەنگێنین، لە دنیادا و بە تایبەتی لە ڕۆهەڵاتی ناویندا، دەیە دوای دەیە، ئەم جۆرە لە سیستمی حوکمڕانی کە هەمیشە فاشیەت و ڕەگەزپەرستی بەرهەم دێنێت، وردە وردە بەسەر دەچێت و ئێستا بیر لە پڕۆژەی سیاسی گەورەتر دەکرێتەوە، بۆ ئەوەی خەڵک خودی خۆی بتوانێت خۆی بەڕیوەبەرێت، واتە ئەوەی پێی دەڵێن “حوکمی خۆسەری”.

“حوکمی خۆسەری” حکومێکە بە عەقڵ و بیرکردنەوە و پڕۆژەی بیرکردنەوەی ڕەخنەیی دێتە ئاراوە، نەک بە شەڕ و پێکدادان. حوکمی خۆسەری واتا پێکەوە ژیان و حوکمی دیموکراتی ڕاستەوخۆی خەڵک، کە لە خواری خوارەوە خەڵک خۆی ڕێکدەخات و ئاسۆیانە حوکمڕانی خۆیان دەکەن، نەک دەسەڵاتی سەپێنراو بە ناوی دەسەڵاتی هەڵبژێردراو و پەرلەمانەوە.

دوا قسەم بۆ ئەوانەی ڕەخنەیان لە ڕاگەیاندنەکەی عەبدوڵلا ئۆجەلان هەیە، ئیحراجی سیاسیی لە بەردەم ڕای گیشتیدا، یەکێکە لە باشترین هەنگاوی سیاسی. ئەم بیرمەندە کوردە، باش بیری لەم مەسەلەیە کردووەتەوە، باشیش دەزانێت تورکیا و ئەردۆغان و ئاکپارتی دەستپێشخەریەکە قبووڵ ناکەن، وەلێ ئەوە ئیحراجی سیاسی دەوڵەت و حکومەتی تورکیایە لەبەردەم ڕای گشتیدا. بەم ئیحراجی سیاسییە، گەلی کورد و بەرەی ئازادیخواز و دیموکراتیخواز دنیایە دۆستی گەورەی بۆ دروست دەبێت لە دنیاندا.

جیهاد موحەمەد
٠٩/٠٨/٢٠١٩

وڵاتی من … بەختیار محەمەد

لە وڵاتی من
جاشەکان قارەمانن
قارەمانەکان دۆشداماون
شۆڕشگێڕەکان کرێچین
چەقۆکێشەکان وەزیرن.

لە وڵاتی من
گەمژەکان ڕووناکبیرن
ڕووناکبیرەکان گەمژەن.
لە وڵاتی من
حزب کەعبەیە و
سەرکردەش خوایە.
لە وڵاتی من
ئازادی لە مەیموون دەچێ
خەڵك گاڵتەی پێ دەکەن.
لە وڵاتی من
حەقیقەت وەك قەحپە
ئەگەر نەکوژرێ
شاربەدەر دەکرێ.
لە وڵاتی من
داگیرکەر دۆستە و
دۆست دوژمن.
لە وڵاتی من
سەنگەر گۆڕینەوە
وەك پەڕینەوەیە لە پردی جۆگەیێ.
لە وڵاتی من
هەموو درۆزنەکان
بەهەشتیین و
هەموو ڕاستگۆکانیش
جەهەنەمیی.
لە وڵاتی من
هیچ شتێك تامی نەماوە
جگە لە درۆکردن نەبێ:
شەرەف لەخاچ دراوە و
بێ شەرەفیش ئیمپراتۆڕە.
لە وڵاتی من
مێگەلی ڕۆشنبیر
لەناو مێرگی گەندەڵیدا دەلەوەڕێن و
لەبەردەم پادشاکان
بۆ شاباشی زۆر
قوونی قەڵەمەکانیان
بادەدەن و
لەبەردەم سەرۆکیشدا

کڕنووش بۆ بتی پارە دەبەن.
لە وڵاتی من
چێشتخانە زانکۆیە و
زانکۆکانیش سکرابخانە.
لە وڵاتی من
ئازادی
لە تڕی گەورەی بەرپرسێك
دەچێ و
هزریش لە فسێکی
بۆنناخۆش.
لە وڵاتی من
خوا لە شەیتان دەچێ و
شەیتانیش لە خوا.
لە وڵاتی من
جەنگ ئاشتییە و
ئاشتیش جەنگ.
لە وڵاتی من
لەوەتی هەیە
عەشق لە مەرگ دەچێ و
مەرگیش لە عەشق.
لە وڵاتی من
هەموو شتێك درۆیە
تەنها درۆ خۆی نەبێ
کە لە کۆشکی دەسەڵاتدا
پادشایە.

بەختیار محەمەد

جەژن … عەلی حەمەڕەشید بە

رزنجي

ئەمڕۆ جـــــەژنە منداڵان
با ئەمساڵیش وەک ساڵان
جلی جوان بکـــــەینـە بـەر
هەمـــــوو لـە ماڵ بـێینـە دەر
یاری بکـــــــەین دڵخۆشین
شــــــادی و خۆشی بنـۆشین
دەڕۆین پێکــــــەوە هەموو
بـە دڵی پرَ ئـــــــــارەزوو
بـۆ ئـــــــەو باخ و بن دارە
دیمـــــــــــــ□ نێکی نازدارە
ڕازاوەی گـــــــــوڵی جوانـە
پـڕ لـە هیوای ژیـــــــــانـە
تاوێک گـــــــــــۆرانی وتن
تاوێک دیلانـێ کـــــــــــردن
تاوێک یاری چاو شەرکيَ
تاوێک شایی و هەڵپـەڕکيَ
تاو تاوێکیش شەڕە ئـــــاو
ئاو پرژێنی دەم و چـــــــاو
هەر منداڵێک ماندوو بـــوو
دادەنیشێت بـۆ پشـــــــــوو
ئارەزووی لـە هەرچی کـــرد
دەیکڕآ بـە دەست وبـــــرد
. ...